

TURKIYE TRIBUNALI

Çünkü Sessiz Kalmak Temel İnsan Haklarının en Büyük Düşmanıdır.

Günümüz Türkiye'sinde basın ve ifade özgürlüğü

KASIM 2020

PHILIPPE LERUTH

**INTERNATIONAL
OBSERVATORY
HUMAN RIGHTS**

İşbirliğinde

İçindekiler

1. Giriş	5
2. Uluslararası yasal yükümlülükler	6
3. AİHM'in Madde 10'a ilişkin Türkiye ile ilgili kararları	10
4. TÜRKİYE'NİN ANAYASAL YÜKÜMLÜLÜKLERİ	12
5. Bir baskılama tarihi	12
6. Venedik Komisyonu'na Sunulan Rapor	20
7. Düşünce ve İfade Özgürlüğünün Korunması ve Geliştirilmesine ilişkin Özel Raportörün Türkiye Ziyaretine İlişkin Raporu, 21 Haziran 2017	23
8. IPI'nin Türkiye'ye ilişkin 2019 raporu	24
9. Gazeteciliğin Korunmasını ve Gazetecilerin Güvenliğini Geliştirmek için Avrupa Konseyi Platformuna paydaş kuruluşlar yıllık raporu – 2020	27
10. Yabancı gazetecilerin durumu	29
11. Dijital medyaya uygulanan sınırlamalar	30
12. Devlet başkanına hakaret	32
13. İfade özgürlüğünü ve basın özgürlüğünü ihlal eden akademik davalar	33
14. Sonuç ve soruların cevapları	37
Ek1	40

Günümüz türkiye'sinde basın ve ifade özgürlüğü dair özet

PHILIPPE LERUTH

Basın özgürlüğü, demokrasinin temel taşıdır ve işleyen bir demokrasinin sağlığının temel göstergesidir. Özgür bir basının güvence altına aldığı denetim ve dengeler olmadan hiçbir demokrasi yaşayamaz.

Türkiye'de basın özgürlüğü çok büyük bir baskı altında. Halihazırda birçok gazeteci eleştirel makalelerin içeriği nedeniyle uzun süreli cezalara mahkum edildi. Yürürlüğe konan yasal çerçeve açık değildir ve yoruma ve manipülasyona açıktır. Bu nedenle, gazeteciler ve diğer medya profesyonelleri kendilerini sadece işlerini yaptıkları için organize suç ve terör yasalarına göre yargılanıyor buluyorlar. Yasalara göre her eleştirel gazetecinin terör suçu işlediğinden şüpheleniliyor. Aynı şey Cumhurbaşkanı, milli marşa, ulusal bayrağa ve devletin kurum ve organlarına hakareti suç sayan ceza hükümleri için de söylenebilir. Bu hükme dayanarak, 2014 ve 2017 yılları arasında çok sayıda zulüm gerçekleşti; Uzun hapis cezalarına yol açan 12,300 dava açıldı.

Çok sayıda gazeteci keyfi olarak gözaltına alındı, terör yasaları uyarınca tutuklandı ve cezaevine gönderildi. Bazıları affedilme ihtimali olmaksızın ömür boyu hapis cezası alırken, diğerleri ağır cezalar aldı. Gazeteciler genellikle bir sansür mekanizması olarak yalnızca yeniden tutuklanmak üzere serbest bırakılır. Herhangi bir zamanda geneldeki hapisane nüfusunun bir kısmını en az yüz kişiden oluşan gazeteci ve medya profesyoneli oluşturur. Bir gazeteci "terörist" olarak mahkum edildikten sonra, mahkumiyetine itiraz etmek için neredeyse hiçbir etkili yasal başvuru yolu yoktur.

Devlet, rejimi eleştiren yaklaşık iki yüz medya kuruluşunu kapattı veya kamulaştırdı. Hükümet yanlısı bir holding, Türkiye'nin en büyük medya grubunu satın aldı. Bugün Türkiye'de, Hükümeti eleştiren medya platformu veya medya grubu neredeyse hiç bulunmuyor, çok az sayıda bulunanı da tacize uğruyor ve sürekli zulüm tehdidi altında yaşıyor. Türkiye, parti çizgisini takip etmeyen gazeteci veya medya platformunun susturulması nedeniyle, Dünya Basın Özgürlüğü endeksi dünya sıralamasında 180 ülke arasında 154. sırada yer aldı.

İfade özgürlüğünü koruyan dijital medya şimdi acımasızca sansürlendi ve son yasal değişikliklerle etkisiz hale getirildi. Ekim 2020'de yeni medya yasalarının yürürlüğe girmesinden önce bile, 40.000'den fazla web sitesi engellenmişti. Çevrimiçi sosyal medya, göçmenler ve Suriye'deki Türk milislerinin müdahalesi gibi sürekli genişleyen ve sansürlenmiş konular listesiyle karşı karşıya bulunuyor.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türk devletini 2000 ile 2019 yılları arasında 154 kez kınaması boşuna değil!

Başarısız darbe girişiminden sonra, kısıtlamalar ve kovuşturmalar yoğunlaştı. Sınırlamaların ve kovuşturmaların kapsamı, Türk Hükümeti'nin AİHM ve farklı uluslararası komisyonlar ve raportörler nezdinde tek gerekçesinin terörizmle mücadele olduğunu açıkça göstermektedir. Bu gerekçenin Türk Hükümeti tarafından işlenen tüm ihlaller için geçerli bir mazerete hizmet edemeyeceği açıktır; bunlardan bazıları bu raporda belgelenmiştir.

Raporda verilen örnekler, Türkiye'de özgür medyaya baskının başarısız darbe girişiminden önce başladığını gösteriyor. Pek çok gazeteci ve medya kuruluşunun, başarısız darbe girişiminden çok önce Türk Hükümeti'nin izleme listesinde olduğu ve önceden hazırlanan planların uygulanabilmesi için bir katalizör görevi gören darbe girişiminin ardından birkaç gün zarfında toplanmalarının hedeflendiği açıkça görülmektedir.

Venedik Komisyonu'nun belirttiği gibi, hükümetin niyeti bir terörizm tehdidine tepki vermek veya yeni darbe girişimlerinden kaçınmaksa, başka bir yöntemin kullanılması gerekirdi. Medya kuruluşlarının kapatılması ve kamulaştırılması, ancak Türk Hükümeti'nin eleştirel sesleri yok etme ve basın ve ifade özgürlüğünü daha fazla sakat bırakma stratejisi olarak görülebilir. AİHM'nin Kavala kararı – bir basın davası olmasa da - bu açıdan önemlidir. Mahkeme, Türk devletinin, gizli amaçlarla eleştirmenlerin sesini boğmak için özgürlüklerini ve haklarını kısıtlayarak adli kovuşturmayı kötüye kullandığını açıkça tespit etti (AİHS 18. Madde). Mahkeme özellikle, "mevcut davada şikayet konusu yapılan tedbirlerin, makul şüphenin ötesine geçtiğini ve Sözleşme'nin

18. Maddesine aykırı olarak bir art niyet taşıdığını, yani başvuruları sessizleştirmeye matuf olduğunu" değerlendirmiştir. Yetkililer, tutukluluğu sona erdirmelidir.

Ocak 2020'de Birleşmiş Milletler Evrensel Periyodik Gözden Geçirme (UPR) döngüsü Türkiye'yi incelemeye almıştı. Basın özgürlüğü ve gazetecilerin korunması ve özellikle iddia edilen darbeden dört yıl sonra çıkarılan olağanüstü hal kararlarının ardından bir ilerleme görülmediği, birçok ülke tarafından bir kez daha endişe kaynağı olarak gündeme getirildi. BM'ye yapılan başvurularda, Türkiye'de basın özgürlüğünün gelişmesini sağlamak ve terörle mücadele mevzuatını gözden geçirmek ve çevrimiçi ifade özgürlüğünü korumak için reform yapılması çağrısında bulunuldu. Türkiye heyeti, UPR'ye yanıt olarak, terörle mücadele mevzuatına, düşüncelerin ifade edilmesinin haber yapmanın ötesine geçmemesini veya sadece eleştirmenin bir suç oluşturmasını sağlamak için bir hüküm eklendiğini kaydetti. Bununla birlikte, şunları kaydetti:

"İfade özgürlüğü mutlak bir hak değildir ve terör propagandası, nefrete veya şiddete teşvike karşı koruma sağlamamaktadır. Uluslararası insan hakları sözleşmelerinde öngörüldüğü üzere ifade özgürlüğü kısıtlamalara tabi tutulabilir." Türkiye; "Gazetecilik de dahil olmak üzere hiçbir meslek, bir suçun işlendiğine dair makul bir şüphe varsa, kişilere kovuşturma dokunulmazlığı vermez" dedi.

Tüm bu unsurları dikkate aldığımızda, mevcut raporun nihai ama talihsiz sonucu, Türk hükümeti tarafından işlenen basın özgürlüğü ihlallerinin artık "darbe" ile bağlantılı, veya siyasi şiddet ve terörizmle mücadeleyi amaçlayan bir tepki olarak değerlendirilemeyeceğidir. Buradaki açık amaç, Türkiye'deki tüm eleştirel sesleri olabildiğince susturmak, bu amaca ulaşmak için kovuşturma ve uzun süreli hapis cezasını sıklıkla bir yöntem olarak kullanmaktır.

Türkiye, AİHM tarafından 2000 yılından bu yana 154 kez AİHS'nin 10. maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle mahkum edildi. Bu rapor, Cumhurbaşkanına veya devlete hakaret veya karalamadan dolayı birçok kovuşturma ve ağır mahkumiyeti ele alıyor. Uzun süre tutuklu yargılanan veya hüküm giymiş gazetecilerin sayısı, Türkiye'yi dünya çapında en kötü gazeteci hapisanesi olarak gösteriyor. Yaklaşık 200 medya kuruluşunu kapatmak, 40.000'den fazla web sitesini bloke etmek ve klasik radyo, canlı yayıncılar ve dijital medya için katı bir izin sistemi düzenlemek, AİHS'nin 10. Maddesiyle ve demokrasinin temel kuralları ile açık bir çelişki içinde görünüyor.

Bu arka plana karşı, Türkiye'nin halihazırda yeterli derecede basın ve ifade özgürlüğünün güvence altına alındığı bir ülke olarak kabul edilemeyeceği sonucuna varılabilir. Sonuç olarak, Türkiye'nin artık işleyen bir demokrasi standardına uygun hareket etmediği söylenebilir. Çünkü etkin bir basın özgürlüğü garanti edilmeden işleyen bir demokrasi olamaz. Seçimlerin organizasyonu, eşit şartlarda reklam yapamama, siyasi muhaliflerin kriminalize edilmesi, çok sayıda belediye başkanının görevden alınması, bu türden seçim süreçlerine şüphe düşürmektedir. Ancak Türkiye'nin hala özgür ve adil seçimlere sahip olduğunu kabul etsek bile, Türkiye'nin hala gerçek bir demokrasi olduğunu söyleyemeyiz. Basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğü olmadan demokrasi olmaz. Yasal kısıtlamalar, bloke etme ve kamulaştırmaya yönelik idari tedbirler, adli zulümler ve mahkumiyetler Türkiye'de basın özgürlüğünü topluca yok etti.

En iyi ihtimalle Türkiye'yi "rekabetçi otoriter bir sistem" olarak görebiliriz. Ama bir demokrasi olarak değil.

1. GİRİŞ

Türkiye'de basın özgürlüğü, modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından bu yana oldukça tartışmalı bir konu olmuştur. Belirli dönemlerde, özellikle ordu güç kullandığında, bu özgürlük özellikle sınırlı olmuştur. Geriye dönüp baktığımızda, Kürtçe konuşan gazeteciler, (aşırı) solcu gazeteciler ve bağımsız araştırmacı gazeteciler özellikle hedef alınmıştır. Bugün Türkiye'de basın özgürlüğünün durumu nedir? Basın özgürlüğüne saygı gösterilmemesi, Türkiye'nin hukuki ve siyasi manzarasının temel bir göstergesi mi olmuştur? Recep Tayyip Erdoğan'ın, önce Başbakan, daha sonra Cumhurbaşkanı olarak göreve gelmesinden bu yana ve özellikle 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra basın özgürlüğü durumu kötüleşti mi? Bu rapor, Türkiye'de basın özgürlüğünün mevcut durumuna önemli bir ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Bu analiz, iki önemli soruyu cevaplamamızı sağlayacaktır:

- 1. Türkiye şu anda, işleyen bir demokrasinin standartlarını sağlayabilmesi için yeterli derecede basın özgürlüğünün ve ifade özgürlüğünün güvence altına alındığı bir ülke olarak kabul edilebilir mi?**
- 2. Türk hükümetinin aldığı kararlar hala "askeri darbe" ile bağlantılı bir tepki olarak değerlendirilebilir mi, yoksa hükümeti eleştiren sesleri ve/veya organizasyonları "yok etmek" için bir yol olarak mı değerlendirilmeleri gerekiyor?**

Bu rapor, özellikle Türkiye'deki mevcut yasal-politik durumla ilgili konulara odaklanarak, ilk olarak Türkiye'nin uluslararası yasal yükümlülüklerine kısa bir bakış atacaktır (Bölüm 2). İkinci olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) nezdinde ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü ile ilgili davaların sayısı Bölüm 3'te vurgulanmaktadır. Daha sonra, Türkiye'nin anayasal yükümlülüklerinin kısa bir özeti (Bölüm 4) ve tarihsel bir genel bakış (Bölüm 5) verilmiştir. Daha sonra, Venedik Komisyonu raporuna (Bölüm 6), düşünce ve ifade özgürlüğünün korunması ve geliştirilmesine ilişkin özel raportörün raporuna (Bölüm 7), 2019 IPI (Uluslararası Basın Enstitüsü) raporuna (Bölüm 8) ve Gazeteciliğin Korunmasının ve Gazetecilerin Güvenliğinin Güçlendirilmesi Platformu yıllık raporuna (Bölüm 9) ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

Tüm bunlara ek olarak, yabancı gazetecilerin durumu (Bölüm 10), dijital medyaya uygulanan kısıtlamaların (Bölüm 11) ve Cumhurbaşkanı'nın veya devletin aşağılanması (Bölüm 12) belirli bir şekilde suç kabul edilmesinin bir analizi ile birlikte incelenmiş ve bir dizi akademik basın özgürlüğü ihlali davası üzerinde durulmuştur (Bölüm 13).

Nihayetinde, sonuç kısmında, bu raporun iki araştırma sorusunun cevapları verilmiştir.

Bu raporda gazetecilerin ve medya kuruluşlarının isimleri kalın yazılmıştır. Bu durum, raporun okunmasını biraz kolaylaştırmakla birlikte, okuyucu bunu, temel haklarının ihlal edilmesinden dolayı acı çeken tüm bu gazetecilere ve medya kuruluşlarına yönelik sembolik bir jest olarak da görebilir.

2. ULUSLARARASI YASAL YÜKÜMLÜLÜKLER

İfade özgürlüğü ve basın özgürlüğü "geleneksel" insan haklarıdır. İfade özgürlüğü, diğer birçok ülke gibi, 6 nisan 1949'da Türkiye tarafından imzalanan ve kabul edilen Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesi'nin bir parçası olarak BM tarafından ilan edilmiş olan bir haktır. Türkiye, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ni imzalamış ve onaylamış (Türkiye 15 Ağustos 2000'de anlaşmayı imzalamış ve 23 Eylül 2013'te onaylamıştır) ve 10. ve 19. maddelerinde ifade özgürlüğünü düzenleyen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni imzalamış ve kabul etmiştir. Madde 10 şu şekildedir:

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.

2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.

Türkiye ayrıca, 1966 Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ni (ICCPR) de imzalamıştır. ICCPR'nin 19(2) maddesi, "her türlü bilgi ve fikri araştırma, alma ve yayma özgürlüğü" de dahil olmak üzere "herkesin ifade özgürlüğüne" sahip olduğunu kabul etmektedir.

Türk makamları, 21 Temmuz 2016'da, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine, darbeden sonra alınan bazı önlemlerin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin öngördüğü bazı yükümlülüklerin askıya alınmasını içerebileceğini bildirmiştir. Bununla birlikte, ICCPR ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi açısından, ifade özgürlüğü hakkı, ister normal koşullar isterse de olağanüstü koşullar altında olsun, herhangi bir yükümlülüğün sınırlandırılmasından muaf tutulmuştur.

Hüküm oldukça nettir. Basın ve ifade özgürlüğünün, tam işleyen bir demokratik toplum için temel öneme sahip olduğuna ilişkin içtihat hukuku da açıktır. Bu nedenle, basın ve ifade özgürlüğü, sadece kişisel bir hak değil, aynı zamanda demokratik anlamda işlevsel bir haktır:

"Bu bağlamda, Mahkeme, basının "başkalarının itibarı ve hakları ve gizli bilgilerin ifşa edilmesini önleme ihtiyacı kapsamında yerine getirdiği temel işleve atıfta bulunmak olup, ancak bununla birlikte, görevi – yükümlülükleri ve sorumlulukları ile uyumlu bir şekilde – kamu yararı ile ilgili tüm konularda bilgi ve fikir vermektir. Gerek yazılı medya gerekse görsel-ışitsel medya ile ilgili olarak, basın bu tür bilgi ve fikirleri aktarma görevinin olmasının yanı sıra, kamuoyunun da bunları alma hakkı bulunmaktadır"¹.

Madde 10/2 ("bu özgürlüklerin kullanılması, görev ve sorumluluklar taşıdığı için") uyarınca gazetecilerin sorumluluk taşıdığı açıktır. Gazeteciler, işleyen bir demokrasinin ayrılmaz bir parçasıdır ve bu nedenle daha fazla korunmanın tadını çıkarırlar. Örneğin, kaynaklarını açıklamama hakkına sahiptirler, ancak, gazetecilik görevlerini de mesleğin iyi uygulamalarını dikkate alarak yerine getirmelidirler.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Handyside kararında, bilindiği üzere, aşağıdaki şekilde hükmetmiştir:

Denetim işlevi, Mahkeme'yi, "demokratik bir toplumu" niteleyen ilkelere azami dikkat göstermeye zorlamaktadır. İfade özgürlüğü, toplumun ilerlemesi ve her insanın gelişmesi için esaslı koşullardan biri olan demokratik toplumun ana temellerinden birini oluşturur. İfade özgürlüğü, 10. maddenin sınırları içinde, sadece lehte olduğu kabul edilen veya zararsız veya ilgilenmeye değmez görülen 'haber' ve 'düşünceler' için değil, ayrıca, Devletin veya nüfusun bir bölümünün aleyhinde olan, şok edici veya onları rahatsız eden haber ve düşünceler için de uygulanır. Bunlar, çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleridir; bunlar olmaksızın "demokratik toplum" olmaz. – bizatihi önemli- "².

Siyasi veya toplumsal tartışmalar söz konusu olduğunda, Mahkemenin bu kökleşmiş bakış açısının sınırlarını kesin olarak belirlemek mümkün olmasa da, Mahkeme, basın ve ifade özgürlüğünü sınırlayan ulusal kararları nadiren kabul etmektedir. Siyasi tartışmalar işleyen bir demokraside yaygın olmalı ve bunlara yönelik sınırlamalar neredeyse her zaman mahkeme tarafından mahkûm edilmektedir.

Göze çarpan bir dava, *Castells* kararıdır. Önemli biçimde, bu davanın Türkiye'deki basın ve ifade özgürlüğünün mevcut durumu için açık sonuçları bulunmaktadır. **Castells**, Bask bölgesinin bağımsızlığı lehine siyasi bir hareket olan **Herri Batasuna**'nın Bask avukatı ve senatörüydü. Bir gazetede Bask cinayetlerinin çoğunun çözülmediğini belirten bir makale yazmıştı. *Castells*, herkesin aşırı sağcı paramiliter grupların bu cinayetlerden sorumlu olduğunu bildiğini ifade etmiş ve adli kovuşturma olmamasının hükümetin sorumluluğu olmasının yanı sıra, bu paramiliter grupların hükümetin bilgisi ve desteği olmadan hareket edebileceğini düşünmenin de imkânsız olduğunu da sözlerine eklemiştir. Daha sonra devlet kurumlarını aşağılamaktan mahkûm edilmiştir.

¹ Van Rijn, Arjen, Bölüm 14. İfade Özgürlüğü Van Dijk, P., Van Hoof, F. and Zwaak, L. (Editörler), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin Teorisi ve Uygulaması, Intersentia, 2018, s. 767.

² AİHS, Handyside/Birleşik Krallık, 7 Aralık 1976, paragraf 49.

İspanyol hükümeti mahkûmiyeti haklı göstermeye çalışmıştır:

*"Hükümet, ifade özgürlüğünün mutlak olmadığını, beraberinde 'görevler' ve 'sorumluluklar' da barındırdığını vurgulamıştır. Bay Castells, politik tartışmanın normal sınırlarını aşmıştı. Demokratik hükümeti, istikrarsızlaştırmak amacıyla ve İspanya için çok hassas, gerçekten kritik bir dönemde, yani Anayasanın kabul edilmesinden kısa bir süre sonra, farklı siyasi inanç gruplarının aynı anda şiddete başvurduğu bir zamanda aşağılamıştır."*³

Avrupa Mahkemesi bu gerekçeyi kabul etmemiş ve 10. maddenin ihlali olarak kabul ederek aşağıdaki şekilde karar vermiştir:

*İzin verilen eleştirinin sınırları, Hükümet söz konusu olduğunda, bir özel hukuk kişisi vatandaşa veya hatta bir politikacıya göre daha geniştir. Demokratik bir sistemde, hükümetin eylemleri veya ihmalleri sadece yasama ve yargı makamlarının değil, aynı zamanda basın ve kamuoyunun da yakından denetimine tabi olmalıdır. Dahası, hükümetin bulunduğu baskın konum, ceza soruşturmalarına başvurma konusunda kısıtlama göstermesini gerekli kılmaktadır... Başvurucunun durumunda olduğu gibi, muhalefetteki bir milletvekilinin ifade özgürlüğüne müdahale edilmesi, Mahkemenin en yakın incelemesini gerektirmektedir."*⁴

Avrupa Mahkemesi, benzer bir kararını, yakın zamanlarda vermiş olduğu **Altan/Türkiye** kararında da vermiştir:

Mahkeme, kendisine sunulan davaların içinde bulunduğu koşulları, özellikle de askeri darbe girişiminin ardından Türkiye'nin karşılaştığı zorlukları dikkate almaya hazırdır. Darbe girişimi ve diğer terör eylemleri açıkça Türkiye'de demokrasiye büyük bir tehdit oluşturmuştur. Bu bağlamda, Mahkeme, diğerlerinin yanı sıra, bu darbe girişiminin Türkiye'nin çok sayıda terör örgütünün şiddetli saldırısı altında olduğu bir zamanda gerçekleşmiş olmasının ülkeyi daha da savunmasız hale getirdiğini belirten Anayasa Mahkemesi'nin sonuçlarına ciddi şekilde önem vermektedir (...). Ancak Mahkeme, demokrasinin temel özelliklerinden birinin, sorunların kamusal tartışma yoluyla çözülmesi olasılığı olduğunu düşünmektedir. Birçok kez, demokrasinin ifade özgürlüğü üzerinde geliştiğini vurgulamıştır (...). Bu bağlamda, "ulusun yaşamını tehdit eden bir olağanüstü halin" varlığı, demokratik bir toplum kavramının özünde yer alan siyasi tartışma özgürlüğünü sınırlamak için bir bahane olarak kullanılmamalıdır. Mahkeme'ye göre, Anayasa Mahkemesinin de belirttiği gibi, amacı temel hakları güvence altına alarak normal rejimi yeniden kurmak olan yasal bir rejim olan (...) olağanüstü hal durumunda bile, Sözleşmeciler Devletler, alınan herhangi bir önlemin demokratik düzeni kendisine yönelik tehditlerden korumak amacıyla alınması gerektiğini ve çoğulculuk, hoşgörü ve açık fikirlilik gibi demokratik bir toplumun değerlerini korumaya yönelik her türlü çabanın gösterilmesi gerektiğini akılda tutmalıdır. Bu bağlamda Mahkeme, hükümetlerin eleştirilmesinin ve bir ülkenin liderleri tarafından ulusal çıkarları tehlikeye sokan bilgilerin yayınlanmasının, bir terör örgütüne üye olmak veya yardım etmek, hükümeti veya anayasal düzeni devirmeye çalışmak veya terör propagandası yaymak gibi özellikle ciddi suçlar için cezai suçlamalara yol açmaması

³ AİHM, Castells/İspanya, 23 Nisan 1992, paragraf 41.

⁴ A.g.e., paragraf 46.

gerektiğini düşünmektedir. Dahası, bu tür ciddi suçlamaların getirildiği durumlarda bile, soruşturma aşamasında tutuklama, yalnızca diğer tüm önlemlerin, işlemlerin düzgün bir şekilde yürütülmesini tam olarak garanti edemediği durumlarda, son başvurulacak istisnai bir önlem olarak kullanılmalıdır.. Durum bu şekilde değilse, ulusal mahkemelerin yorumu kabul edilebilir görülemez.

Mahkeme ayrıca, eleştirel görüşleri ifade eden herkesin soruşturma aşamasında tutuklanmasının, hem tutukluların kendileri hem de bir bütün olarak toplum için bir dizi olumsuz etki yarattığını, çünkü mevcut davada olduğu gibi, özgürlükten yoksun bırakmayı gerektiren bir önlemin uygulanmasının kaçınılmaz olarak sivil toplumu korkutarak ve muhalif sesleri susturarak ifade özgürlüğü üzerinde korkutucu bir etkiye sahip olacağını belirtir. Mahkeme ayrıca, tutuklu daha sonra beraat ettiğinde bile bu tür bir korkutucu etkinin ortaya çıkabileceğine dikkat çekmektedir (...).⁵

Çok sayıda Cumhurbaşkanına karşı 'hakaret' davasında örneklediği üzere, 'hakaret' temelinde pek çok soruşturma başlatılmaktadır.

21 Şubat 2012 tarihinde, *Tusalp/Türkiye*⁶ davasında, Avrupa Mahkemesi'nden, başbakanın bir gazeteciye karşı kişilik haklarının korunması için aldığı iki iftira davasının Avrupa Sözleşmesinin 10. maddesi ile uyumlu olup olmadığını değerlendirmesi istenmiştir. Dirk Voorhoof ve Rónán Ó Fathaigh (Gent Üniversitesi'nden), bu dava⁷ üzerine, esas aşağıda *etraflı bir şekilde* alıntılanacak olan mükemmel bir analiz yapmışlardır:

"Başvurucu, **Birgün** gazetesinde Türk kamu sisteminde yasadışı davranış ve yolsuzluk iddialarıyla ilgili iki makale yayınlayan gazeteci ve yazar **Erbil Tuşalp**'ti. Makaleler, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ı aşağıdaki ifadeler de dahil olmak üzere sert bir şekilde eleştirmekteydi "Adam öğretmenden yargıca... her kadroyu partisinin malı gibi kullanmaya kalkıyor" ve "küçük yaşta yüksek ateşli bir hastalık geçirip geçirmediğinin araştırılmasının gerek onun, gerekse toplumun ruh sağlığı açısından son derece yararlı olacağına inanıyorum... Kendisinin şu anda psikopatik agresif bir rahatsızlık geçirdiğinden kuşkuluyorum.

Kendisine yine de acil şifalar diliyorum."

Başbakan, makalelerde yer alan bazı açıklamaların kişilik haklarına bir saldırı oluşturduğu gerekçesiyle başvuru sahibi ve yayın şirketi hakkında tazminat davası açmıştır. Türk Mahkemeleri, ifadelerin kabul edilebilir eleştiri sınırlarının ötesine geçtiğini ve "Başbakan'ı kamuoyunda ve siyasi arenada küçük düşürdüğüne" karar vermiştir. Yerel mahkemelere göre, başvuru sahibi, ileri sürülen ifadelerin Başbakanın psikolojik sorunları olduğunu ve akıl hastası olduğunu iddia etmek suretiyle, "bir Başbakanın yapamayacağı türden iddiaları" yayınlamıştı. Başvuru sahibinin ve yayın şirketinin 10.000 Türk Lirası (4,300 €) tazminat ödemesine karar verilmiştir.

Ancak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türk mahkemelerinin vardığı sonuçlara katılmamıştır. Mahkeme, bu makalelerin başvuranın güncel olaylar hakkındaki yorumları ve görüşleri ile ilgili olduğu ve halkın bilgilendirilmesinde

⁵ Mehmet Hasan Altan/ Türkiye, AİHM, 20 Mart 2018.

⁶ Tusalp/Türkiye, AİHS, 21 Şubat 2012.

⁷ 'Evet Başbakanım!' Strazburg Gözlemcileri, 23 Şubat 2012, <https://strasbourgobservers.com/2012/02/23/yes-prime-minister/>

faıdası olan ve siyasi tartışma kapsamına yer alan demokratik bir toplumdaki çok önemli konular olduğu kanaatine varmıştır.

Mahkeme ayrıca, başvuranın görüşlerini aktarmasındaki menfaat ile Başbakanın itibarının korunmasına ve kişisel hakaretlere karşı korunmasına ilişkin menfaat arasındaki dengeyi de değerlendirmiştir. Bu bağlamda, Mahkeme, makalelerde kullanılan ifadelerin kışkırtıcı, zarafetsiz ve saldırgan olarak sınıflandırılabilceğini varsaymakla birlikte, çoğunlukla değer yargıları olduğunu ve yeterli bir olgusal temele sahip bulunduğunu kabul etmiştir.

Mahkeme, önemli bir kısımda, ilke olarak, saldırgan ifadenin tek amacının hakaret etmek olduğu “ahlaksız aşığılama” anlamına gelebileceği hallerde, saldırgan ifadenin ifade özgürlüğünün korunmasının ötesine geçebileceğini kabul etmiştir. Bununla birlikte Mahkeme, galiz ifadelerin kendi başına kullanılmasının, bu ifadeler, sadece üslup ile ilgili amaçlara hizmet edebileceğinden, saldırgan ifadenin değerlendirilmesinde tek başına belirleyici olmadığını, çünkü “üslubun, bir ifade biçimi olarak iletişimin bir parçası olduğunu ve ifadenin içeriğiyle birlikte korunmakta olduğunu” da sözlerine eklemiştir.

Avrupa Mahkemesi, Türk mahkemelerinin, makalelerdeki güçlü anlatımların Başbakan'a karşı gereksiz bir kişisel saldırı olarak yorumlanamayacağını kabul eden Avrupa Mahkemesi gibi, yalanan sözleri bağlam ve iletdikleri biçim içerisinde belirlemediklerine hükmetmiştir. Mahkeme, Türk mahkemelerinin, Başbakan'ın kişilik haklarını ifade özgürlüğü hakkının ve basın özgürlüğünü teşvik etme konusundaki genel faydanın üzerinde görmek için herhangi bir “acil sosyal ihtiyaç” gösteremediği sonucuna varmıştır. Bu itibarla Madde 10 ihlal edilmiştir.

Madde 10/1, yayın, televizyon ve sinema işletmelerinin bir lisansa tabi tutulabileceğini öngörürken, Avrupa Mahkemesi, bunun yalnızca devletin “özellikle ‘teknik yönler’ açısından yayıncılığın nasıl düzenlendiğini kontrol etmesine izin verdiğini, aksi takdirde, lisans önlemlerinin ikinci paragrafın gerekliliklerine uyması gerektiğini”⁸ açıklamıştır. Bu içtihadı göre, bir devlet lisans sistemi bu medya organlarına sansür getirmek için bir yöntem olarak kullanılamaz.

3. AİHM’İN MADDE 10’A İLİŞKİN TÜRKİYE İLE İLGİLİ KARARLARI.

Yıl	Madde 10 ile ilgili Kararlar	Madde 10 ile ilgili Türkiye’ye karşı Kararlar	Madde 10 ile ilgili Türkiye’ye karşı Kararlar, gazeteciler veya medya ile ilgili olanlar	Mahkûmiyet Kararları
2000	113	6	4	4
2001	58	3	0	
2002	117	12	4	1 3 işlem

⁸ AİHM, Groppera Radio AG ve Diğerleri/İsviçre, 28 Mart 1990, paragraf 53.

2003	141	16	4	1 3 işlem
2004	190	24	8	7 1 işlem
2005	261	58	24	24
2006	278	44	26	24
2007	354	32	23	23
2008	270	20	8	8
2009	300	14	4	4
2010	198	20	10	10
2011	197	7	4	4
2012	271	9	5	5
2013	224	9	4	4
2014	241	24	19	19
2015	326	10	3	3
2016	251	9	2	2
2017	208	7	1	1
2018	242	12	8	8
2019	100	9	3	2

2000 yılından bu yana, Avrupa Mahkemesi'nin önüne, Türk gazetecileri ve/veya medyayı içeren ifade özgürlüğü ile ilgili 164 dava getirilmiştir. Mahkeme, bu davaların 154'ünde, yani %93,90'ında Türkiye'yi mahkum etmiştir. 2000'li yılların başında, Türk Devleti ile şikayetçiler arasındaki tazminat anlaşmalarının ardından yedi dava davalar listesinden çıkarılmıştır. Bu uygulama daha sonra ortadan kalkmıştır ve 2005, 2006, 2007, 2010 ve 2014 yıllarında Strazburg'da özellikle daha fazla sayıda davaya karar verildiği gözlemlenebilir. Bu kararlar, dört ila yedi yıl önce meydana gelen olgulara veya kararlara atıfta bulunmaktadır. Bu aynı zamanda, 2016 başarısız darbesinden sonra meydana gelen olgular veya alınan kararlar bakımından, Avrupa Mahkemesi tarafından sadece birkaç karar alındığı anlamına gelmektedir. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ancak ulusal mahkemelere yapılan tüm itiraz yollarının tüketilmesinden ve davaların çoğunda uzun zaman alan mahkeme öncesi prosedürden sonra davaları ele almaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) 2018'deki yasal çalışmalarına ilişkin verilerine göre, Türkiye, AİHM'deki 40 davada, ifade özgürlüğünün korunmasına ilişkin olarak 10. maddeyi ihlal etmiştir. Türkiye, Avrupa

İnsan Hakları Mahkemesi'ndeki ifade özgürlüğü ile ilgili davalarda en fazla mahkûm edilen ülkedir. AİHM'in önüne gelen davaların çoğu, Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) ve Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) kasıtlı olarak yanlış yorumlanmasından kaynaklı yasal çerçeve kısıtlamaları ile ilgilidir.

4. TÜRKİYE'NİN ANAYASAL YÜKÜMLÜLÜKLERİ

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, düşünce ve kanaat özgürlüğünü (Madde 25), düşünce ve kanaatleri ifade etme ve yayma özgürlüğünü (Madde 26), basın özgürlüğünü ve sansürün kabul edilemezliğini (Madde 28) ve matbaaların ve eklerinin bir suçta kullanıldığı gerekçesiyle müsadere edilmemesini (Madde 30) güvence altına almaktadır.

5. BİR BASKILAMA TARİHİ

5.1. 1980'DEN 2008'E

Türkiye'de basın özgürlüğü ihlalleri yeni değildir. 1980 darbesinin ardından askeri rejim sırasında basın özgürlüğü ciddi şekilde sınırlandırılmıştı. Demokrasinin restore edilmesinden sonra, aşamalı olarak, basın özgürlüğü ivme kazanmıştır. Ancak, basın özgürlüğü ihlalleri var olmaya devam etmiştir.

Recep Tayyip Erdoğan'ın iktidara gelmesinden bu yana, Türkiye'de insan hakları korumalarında sınırlı bir iyileşme olmuştur. Bununla birlikte, basın özgürlüğü ile ilgili sorunlar hiçbir zaman ciddi bir şekilde ele alınmamıştır.

Tarihsel olarak, yargılanan gazeteciler çoğunlukla Kürt olup, bunun nedeni kısmen Türk devletinin etnik veya dilsel azınlıkları inkar etme politikasıydı.

Bu baskıyı gösteren sembolik bir dava, bir Türk-Ermeni gazeteci ve yazar olan **Hrant (Fırat) Dink**'in davasıdır⁹. 7 Kasım 2003 - 17 Şubat 2004 tarihleri arasında Ermeni kökenli Türk vatandaşlarının kimliğine yönelik sekiz makale yazmıştı. Yazılarında, Ermenilerin kimliğinin çok güçlü bir şekilde, Ermeni soykırımının Türkler tarafından tanınması arzusu üzerine inşa edildiğini ifade etmiştir. Dink, bunun değişmesi gerektiğini ve Ermenilerin geleceğini bağımsız olarak inşa etmeleri ve "Türkler tarafından zehirlenen" kanlarını Ermenistan'daki Ermenilerle olan bağlantıdan gelen kanla değiştirmeleri gerektiğini düşünüyordu. "Türkler tarafından zehirlenmek", Türk Ermenilerinin kimliğine hâkim olan soykırımın tanınması arzusundan kaynaklanan Türk Ermeni nüfus üzerindeki olumsuz etki anlamına geliyordu. Ancak bu ifade, bazı Türk milliyetçi gruplardan çok fazla tepki gösterilmesine neden oldu. Belli bir anda, İstanbul Valisi, **Dink**'e bu tür makaleler yayınlamaya devam ederse güvenliğini garanti edemeyeceğini bildirmiştir.

⁹ **Dink**, 2006 yılında ifade özgürlüğü için Oxfam/Novib PEN Ödülü'ne layık görülmüştür.

Dink hakkında soruşturma açılmış ve nihayetinde 2006 yılında altı ay hapis cezasına çarptırılmış ve ardından, 19 Ocak 2007'de İstanbul'da iki dilde yayın yapan haftalık **Agos** gazetesinin ofisi önünde genç bir Türk milliyetçisi tarafından öldürülmüştür.

Katili **Ogün Samast**, 25 Temmuz 2011 tarihinde İstanbul Çocuk Ceza Mahkemesi tarafından kasten adam öldürme ve yasa dışı silah bulundurma suçlarından 22 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. En başından, Dink'in avukatları, Dink'in öldürülme planı hakkında polis güçlerinin bilgilendirildiğini ve hatta organize edilmesine yardımcı olduklarını belirtmişlerdir. Ancak çok sayıda polis memuruna yönelik soruşturma, herhangi bir iddianame veya mahkûmiyetle neticelenmemiştir. AİHM, Türkiye'yi **Dink**'in güvenliğini ve yaşamını koruyamadığı için mahkûm etmiştir¹⁰.

Agos'un Genel Yayın Yönetmeni ve Editörü olan oğulları **Arat Dink** ve **Serkis Seropyan**, 11 Ekim 2007 tarihinde "Türk kimliğine aşağılama" suçundan suçlu bulunmuş ve Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesi uyarınca bir Türk Mahkemesi tarafından bir yıl hapis cezasına çarptırılmışlardır. **Hrant Dink**'in 2007 yazında yaptığı yorumların bir kısmını yeniden basmakla suçlanmışlar ve bu da haklarında soruşturma açılmasına yol açmıştır.

5.2. ERGENEKON/ODA TV DAVASI

Yavaş yavaş, baskı solcu veya aşırı solcu gazetecilere, milliyetçi gazetecilere ve araştırmacı gazetecilere de yayılmıştır. Bu dönüşümde önemli bir olay Ergenekon/**ODA TV** davasıydı.

Ergenekon, hükümeti devirmeye hazırlandığı iddia edilen, ordu ve jandarma üst düzey subaylar, aşırı sağcı ve milliyetçi solcu aktivistler, mafya grupları, akademisyenler ve gazeteciler arasında ilişki kurduğu iddia edilen bir suç ağının adıydı. Haziran 2007 - Kasım 2009 tarihleri arasında, gazeteciler de dâhil olmak üzere yaklaşık 300 kişi tutuklanmış ve bu bağlamda, çeşitli konumları nedeniyle 194 kişi yargılanmıştır.

Ankara Barosu Başkanı **Metin Feyzioğlu**, 10 Ocak 2011'de Ankara Barosu tarafından düzenlenen "Uluslararası Hukuk Kongresi 2012"de yaptığı açılış konuşmasında şunları söylemiştir (bakınız Ek 1):

"Artık Türkiye'de basın özgürlüğümüz yok. Düşüncelerini ifade eden onlarca gazeteci, açık uçlu soruşturmalar kapsamında gözaltına alındı. Gazeteler, televizyonlar, radyolar kendi kendilerini sansürlemek zorunda kalıyorlar. Vergi denetimleri, ceza soruşturmaları ve sivil makamlar basın ve medyaya baskı uygulamaktadır. Ankara ve İstanbul'da çığlıkları duyulmayan yerel basın ve medya şu ikisi arasında kalmıştır: 'İtaat et ya da yok ol'. Aslında basın özgürlüğünün olmadığı bir ülkede ifade özgürlüğü de yoktur".

¹⁰ **Dink**/Türkiye, Aİ HS, 14 Eylül 2010.

Bu bağlamda, **Nedim Şener** ile **Ahmet Şık**'ın davaları örnek niteliğindedir. Her ikisi de üst düzey araştırmacı gazetecilerdi¹¹ ve aynı zamanda hükûmete karşı çok eleştirel bir yaklaşım içerisindeydiler. Ergenekon davasını, yargıda Gülen hareketinin üyelerinin yardımıyla hükûmete karşı muhalefeti susturmaya yönelik bir girişim olmakla eleştiriyorlar. Her ikisi de 3 Mart 2011'de tutuklandı ve 12 Mart 2012'de serbest bırakıldıklarında bir yıldan fazla bir süre cezaevinde kalmışlardı. Daha da kötüsü, soruşturma (iddianame) hiçbir zaman yargılama aşamasına ulaşmadı. AİHM, 8 Temmuz 2014 tarihli kararında, AİHS'in 5. ve 10. maddelerinin ihlal edildiğini belirtmiştir¹².

2012 yılı sonuna gelindiğinde, Türkiye, 80 gazeteciyi hapiste tutuyordu¹³. Bu sayı takip eden yıllarda değişiklik göstermiştir.

5.3. 10 EKİM 2012 TARİHLİ AVRUPA KOMİSYONU RAPORU.

Avrupa Komisyonu, 10 Ekim 2012 tarihinde, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği için Parlamento ve Konseye yapmış olduğu başvuruya ilişkin bir rapor hazırlamıştır¹⁴,

Aşağıdaki alıntı özellikle önemlidir:

"İfade özgürlüğü konusunda, bazı gazeteciler aşırı uzun süren tutuklu yargılanmanın ardından serbest bırakılmıştır. Üçüncü Yargı Reformu Paketi, yazılı eserlere yayımlanmadan önce el konulmasını yasaklamaktadır. Ayrıca, cezai soruşturmalar konusunda medyaya yönelik kısıtlamaları azaltmaktadır. Ermeni meselesi veya ordunun rolü gibi hassas addedilen birçok konu açıkça tartışılmaya ve muhalif görüşler düzenli olarak açıklanmaya devam etmektedir. Ancak, yapılan reformlar ifade özgürlüğü alanında belirgin bir ilerleme sağlanması açısından yeterli olmamıştır. İfade özgürlüğü ihlallerindeki artış ciddi endişe kaynağı olmuş, basın özgürlüğü uygulamada kısıtlanmaya devam etmiştir. Gazetecilerin, basın çalışanlarının ve dağıtıcıların hapsedilmelerine ilişkin eğilimdeki yükselme bu endişeleri artırmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine, Türkiye'de ifade özgürlüğünün ihlal edilmesine ilişkin olarak çok sayıda başvuru yapılmıştır. Kürt meselesi hakkında yazan ve çalışan yazar, akademisyen, gazeteci, bilim adamı ve araştırmacılara karşı çok sayıda dava açılmıştır. Bazı sol görüşlü ve Kürt gazeteciler, terörizm propagandası yapmaktan tutuklanmıştır, diğerleri de cezaevlerindedir. Örgütlü suçlar ve terörizme yönelik yasal çerçeve hâlâ net değildir ve istismar edilmeye açık, çok sayıda iddianame ve mahkûmiyete neden olan tanımlar içermektedir. Ayrıca, bu konuda savcılar ve mahkemelerin yorumu tutarsız olup,

¹¹ Örneğin **Nedim Şener**, Uluslararası Basın Enstitüsü tarafından verilen "Basın Özgürlüğü Kahramanı 2010" ödülünü kazanmış ve Uluslararası PEN Bedeli 2011 ödülüne layık görülmüştür.

¹² **Şener/Türkiye**, AİHM, 8 Temmuz 2014 ve **Şık/Türkiye**, AİHM, 8 Temmuz 2014.

¹³ 2019 Türkiye Ortak Uluslararası Basın Özgürlüğü Misyonu - Misyon Raporu, s. 10.

¹⁴ https://ec.europa.eu/neighbourhoodenlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2012/package/tr_rapport_2012_en.pdf

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ya da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadıyla uyumlu değildir. Türkiye'nin, şiddete tahrik ile şiddet içermeyen fikirlerin ifadesi arasında net bir ayırım yapması için Türk Ceza Kanununda ve terörle mücadele mevzuatında değişiklik yapması gerekmektedir.

Terörle Mücadele Kanununun 6 ve 7. maddeleri ile Türk Ceza Kanunu'nun 220 ve 314. maddelerinin birleştirilerek uygulanması istismara sebep olmaktadır; kısacası, bir makale yazmak veya bir konuşma yapmak, dava açılmasına ve terör örgütü üyeliği ya da liderliği suçlamasıyla uzun süreli hapis cezasına sebep olabilmektedir.

Üst düzey Hükümet ve kamu görevlileri ile ordu defalarca alenen basına yüklenmekte ve davalar açmaktadır. Hükümeti açıkça eleştiren makaleler kaleme almalarını müteakip, gazetecilerin işten çıkarıldığı birkaç olay yaşanmıştır.

Bütün bunlar, çıkarları düşünce ve bilginin serbestçe yayılmasının ötesine geçen işlerle uğraşan sanayi gruplarının medyada yoğunlaşmasıyla bir araya geldiğinde, Türkiye'deki ifade özgürlüğü üzerinde olumsuz etki yaratmakta ve uygulamada ifade özgürlüğünü sınırlandırmakta olup, bu durum otosansürü Türk medyasında yaygın bir olgu haline getirmektedir.

(...)

İnternet sitelerinin orantısız kapsam ve süreyle yasaklanması devam etmiştir. Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB), yasaklanan internet siteleri ile ilgili olarak, Mayıs 2009'dan bu yana bir istatistik yayımlamamıştır. Youtube video paylaşım sitesi ve diğer internet portalleri aleyhine açılan davalar da devam etmektedir. İfade özgürlüğünü sınırlayan ve vatandaşların bilgi edinme hakkını kısıtlayan, İnternet Kanunu'nun revize edilmesi gerekmektedir. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun internette filtreleme sisteminin isteğe bağlı olmasını getiren kararı yürürlüğe girmiştir. Bu konuda, kamu otoritelerinin müdahalesi olmadan bilgi ve fikirleri alma ve iletme hakkına ilişkin olarak Avrupa standartları ile uyumlu bir uygulama yapılması önemlidir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), özellikle batıl inançların özendirilmesi, genel ahlak ve ulusal değerlerin bozulması, ailenin korunması, müstehcenliğin özendirilmesi ve terörizmin övülmesi gibi konularda televizyon kanallarına uyarıda bulunmuş ve para cezası uygulamıştır.

Sonuç olarak, ifade özgürlüğü ihlallerindeki artış ciddi endişelere sebep olmaktadır ve basın özgürlüğü uygulamada daha da kısıtlanmıştır. Özellikle örgütlü suçlar ve terörizmle ilgili yasal çerçeve ve bunun mahkemelerde yorumu istismara neden olmaktadır. Devlet yetkilileri tarafından medyaya yapılan baskı ve eleştirel gazetecilerin işten çıkarılmasıyla birlikte bu durum, otosansürün yaygınlaşmasına neden olmuştur. İ İnternet sitelerinin sıklıkla yasaklanması ciddi bir endişe kaynağı olmaktadır ve internet hakkındaki kanunun revize edilmesi gerekmektedir.¹⁵

Raporda, AGİT'in rakamlarına göre, Nisan 2011'deki 57 gazeteciye kıyasla cezaevinde 95 gazeteci bulunduğu bahsedilmiştir. 2012 listelerinde yer alan yirmi gazeteciden 10'u, 3üncü yargı reformu paketinin bir sonucu olarak serbest bırakılmışlardır.

¹⁵ A.g.e., s. 21.

“2015 yılına gelindiğinde, yasaklı PKK (Kürdistan İşçi Partisi) ile bağlantılı olmakla suçlanan yaklaşık 20 ila 30 Kürt gazeteciden oluşan bir grup haricinde, birçok gazeteci serbest bırakılmıştır. AKP'yi devirmekle tehdit eden Haziran 2015 ulusal seçimleri, sonrasında yeni bir gerginlik dönemine yol açmıştır. Bu dönemde, laik günlük Cumhuriyet Gazetesi'nden Can Dündar ve Erdem Gül hakkında, Suriye'deki isyancıları silahlandırma konusunda ordunun rolünü açığa vurmaları nedeniyle soruşturma açılmış ve Şubat 2016'da Anayasa Mahkemesi tarafından serbest bırakıldıkları ana kadar 92 gün cezaevinde kalmışlardır. Daha sonra cebren hükümeti devirmeye teşebbüs etmekten beş yıl hapis cezasına çarptırıldılar. Gül, 2018 yılında beraat etmiş, Dündar ise Almanya'da sürgünde kalmıştır.

Bu arada yargının dikkati, Zaman gazetesi de dâhil olmak üzere Gülen hareketi ile ilişkili olduğu düşünülen medyaya da yönelmiştir. Zaman gazetecilerinin ilk tutuklanmaları Aralık 2014'te gerçekleşmiş ve nihayetinde, Mart 2016'da şirkete mahkeme kararı ile el konulmuştur.¹⁶

5.4. DEMOKLES'İN KILICI VE SORUŞTURMA EVRESİNDE TUTUKLULUĞUN TAKTİKSEL BİR SEÇİM OLARAK KÖTÜYE KULLANILMASI

Bazı gazeteciler son derece uzun bir süre gözaltında kalmışlar ve davaları beraat ya da ret ile sonuçlanmadan serbest bırakılmışlardır. Bu beklemede kalan davalar, bu itibarla, bu kişilerin başları üzerinde Demokles'in kılıcı gibi asılı kalmış olup, faaliyetlerine devam ederek, en ufak bir dikkat çekme halinde tekrar tutuklanma riski altında kalmışlardır. Örneğin, OdaTV web sitesinde çalışan **Barış Terkoğlu** ve **Barış Pehlivan** için durum böyleydi (aşağıya bakınız). Her ikisi de 14 Eylül 2012 tarihinde 578 gün tutukluluğun ardından serbest bırakılmıştır. Yargılandıkları Ergenekon davası, davadan sorumlu savcının mahkeme başkanıyla öğle yemeği yediğini ortaya koydukları için hiçbir zaman sonuçlandırılmamıştır. Diğerlerinin kaderi ise daha kötü olmuştur; 2 Kasım 2013'te Türk-Hollandalı gazeteci-yazar **Fusun Erdoğan** ve gazeteciler **Bayram Namaz**, **Sedat Şenoğlu**, **İbrahim Çiçek**, **Ziya Ulusoy** ve **Arif Çelebi**, terör örgütüne üye olmaktan müebbet hapis cezasına çarptırılmışlardır. Özgür Radyo'nun kurucusu **Fusun Erdoğan**, 12 Eylül 2006 tarihinde tutuklanmış ve yasadışı bir örgüt olan MLKP, Marksist-Leninist Komünist Parti, üyesi olmak da dâhil olmak üzere 296 suçlamadan yargılanmıştır. Temyiz duruşmasını beklerken cezaevinden serbest bırakılan **Fusun**, yaklaşık sekiz yıl tutukluluğun ardından Hollanda'ya sığınmıştır.

Soruşturma evresindeki tutukluluğun sistematik bir şekilde kullanımı AİHM tarafından pek çok kez eleştirilmiştir. **Kavala** davasında AİHM, rejimin muhalifleri susturmanın bir yolu olarak soruşturma evresindeki tutukluluğu kötüye kullandığını çok açık bir şekilde ifade etmiştir.

“Uzunluğu 657 sayfaya ulaşan bu belgede (iddianame - PL), olaylar kısa ve öz bir biçimde anlatılmamıştır. Yine, iddianamede başvuranın Gezi olaylarındaki cezai sorumluluğunun hangi olay/olguya veya suç teşkil eden eyleme dayandığı açık bir şekilde belirtilmemiştir. Bahsi geçen belge, temel olarak, birçok telefon görüşmesinin dökümünü,

¹⁶ 2019 Türkiye Ortak Uluslararası Basın Özgürlüğü Misyonu - Misyon Raporu, s. 11.

başvuranın sözleşmeleri ile ilgili bilgileri, şiddet içermeyen eylemlerin listesini kapsayan bir delil derlemesidir. Bunlardan bazılarının ilgili suça sınırlı etkisi bulunmaktadır. Yukarıda vurgulandığı gibi (...), savcılık makamının başvuruları suç işleyen vakfı yönetmekle ve bu kapsamda, Hükümet'e karşı bir kalkışma planlamak ve gerçekleştirmek amacıyla, birçok sivil toplum aktörünü suistimal etme ve onları gizlice koordine etme suçlarıyla suçladığını belirtmek önem arz etmektedir. Öte yandan, dava dosyasında kovuşturma makamlarının Gezi olayları sırasında başvuran hakkında, iyi niyetle, şüphelenmelerine yol açacak objektif bilgi sahibi olduklarına işaret eden herhangi bir unsur bulunmamaktadır (...). Özellikle, kovuşturma belgelerinde, Sözleşme'den doğan bir hakkının kullanılmasına ilişkin olan ve Avrupa Konseyi organları veya uluslararası kurumlar ile işbirliği halinde yürütülen tamamen yasal olan çeşitli eylemlere atıfta bulunmaktadır (Avrupa Konseyi organlarıyla bilgi alışverişi, uluslararası heyetlerin gerçekleştireceği ziyaretin düzenlenmesine yardımcı olma). Söz konusu belgelerde, ayrıca, bir insan hakları savunucusunun ve bir STK liderinin, Türkiye'ye göz yaşartıcı gaz satışının yasaklanmasına yönelik bir kampanya yürütmek veya bireysel başvuruları desteklemek gibi olağan ve meşru faaliyetlerine atıfta bulunulmuştur.

Mahkeme'ye göre, söz konusu unsurların dâhil edilmesi kovuşturmanın güvenilirliğini sarsmaktadır. Ek olarak, savcılığın tutumunun nihai amacının, başvuranın aleyhinde alınan tedbirlerin bir STK aktivisti ve insan hakları savunucusu olarak kendisini susturmak, diğerlerini benzer eylemler gerçekleştirmekten caydırmak ve ülkede sosyal toplumu etkisiz bırakmak şeklinde gizli bir amaca sahip olduğuna ilişkin iddiasını doğrulayacak doğrultuda olduğu düşünülebilir.

(...)

Ek olarak, Mahkeme, Sözleşme'nin 18. maddesi kapsamındaki değerlendirmesinde, başvuranın tutukluluğunun dayanağını oluşturan olaylar ve mahkemenin tutukluluk kararları arasında birçok yılın geçmesi hususunun hayati öneme sahip olduğuna kanaat getirmiştir. Söz konusu sürenin geçmesine yönelik olarak Hükümet tarafından hiçbir makul açıklama ileri sürülmemiştir. Ayrıca, ve daha önemlisi, savcılığın, başvuranın 1 Kasım 2017 tarihinde başlayan tutukluluğuna ilişkin talebini desteklemek için dayandığı delillerin söz konusu tarihten çok önce toplanmıştır ve Hükümet, söz konusu olay sıralaması hakkında herhangi bir ikna edici bir açıklama getirmemiştir. Kaldı ki, Gezi olayları ve başvuranın tutukluluğu arasında dört yıldan fazla süre geçmesine rağmen, Hükümet, objektif bir gözlemcinin başvuran aleyhinde yapılan suçlamaları destekleyen makul şüphenin var olduğuna mantıklı bir şekilde kanaat getirmesini sağlayacak herhangi bir delil sunamamıştır. Son olarak, Mahkeme, başvuran tutuklandıktan sonra, olaylardan beş buçuk yıl sonra ve yalnızca Gezi olaylarıyla ilgili olarak 19 Şubat 2019 tarihine kadar resmi olarak suçlanmadığına işaret etmektedir. Hükümet, ayrıca, başvuranın ilk olarak Kasım 2017 tarihinde tutuklanması ile daha sonra 2019 yılında suçlanması arasında Gezi olayları ile bağlantılı dikkate değer soruşturma adımları atıldığını gösterememiştir.

Söz konusu suçlamaların, Cumhurbaşkanı'nın 21 Kasım ve 3 Aralık 2018 tarihlerinde yaptığı konuşmaların ardından yapılmış olması da önem arz etmektedir. 21 Kasım 2018 tarihinde Cumhurbaşkanı'nın yaptığı konuşma aşağıdaki gibidir: "Gezi olaylarında teröristlerin finans kaynağı olan biri var. Bu kişi şu anda içeride. Onun arkasında kim var? Meşhur Macar Yahudisi G.S. Bu adam dünyada milletleri bölmek, parçalamakla adeta birilerini görevlendiren, parası

bol ve bu paraları bu şekilde tüketen birisidir. Türkiye'deki temsilcisi de aynı şekilde babadan zengin ve bu imkânları da bu ülkeyi parçalayıp, bölen işte bu özellikte terör eylemlerine her türlü bu noktada desteği veren kişi..." Cumhurbaşkanı, 3 Aralık 2018 tarihinde başvuranın adını açıkça anmış ve aşağıdaki ifadelerde bulunmuştur: "Gezi'nin arkasında kimler olduğunu açıkladım. Dış ayağı G.S., iç ayağı Kavala'dır dedim. Kavala'ya para gönderenler belli. ..." Mahkeme, bu iki konuşmanın yapıldığı tarihlerde, bir yıldan fazla süredir tutuklu bulunan başvuranın savcılık tarafından hala resmi olarak suçlanmamış olmasını göz ardı edememektedir. Ek olarak, sadece, bir yandan halka açık iki konuşma sırasında başvuran aleyhine açıkça yöneltilen suçlamalar ve diğer yandan, söz konusu konuşmalardan yaklaşık üç ay sonra düzenlenen iddianamedeki suç isnatlarının ifadesi arasında karşılıklı ilişki bulunduğu belirtilebilir (...)

(...)

*Mahkeme, yukarıda belirtilen unsurlar ışığında, bir bütün olarak ele alındıklarında, eldeki davada şikayet edilen önlemlerin, Sözleşmenin 18. maddesine aykırı şekilde, yani başvuranın susturulması yönünde gizli bir amaç izlediğinin, makul bir şüphenin ötesinde tespit edildiğini düşünmektedir. Ayrıca Mahkeme, başvuru aleyhine getirilen suçlamalar göz önüne alındığında, itiraza konu olan önlemlerin, insan hakları savunucularının çalışmaları üzerinde caydırıcı bir etkiye sahip olma ihtimalinin yüksek olduğunu düşünmektedir. Sonuç olarak Mahkeme, başvuranın özgürlüğünün kısıtlanmasının, Sözleşmenin 5 § 1 (c) maddesinde öngörüldüğü şekilde, bir suç işlediğine dair makul bir şüphe üzerine kendisini yetkili bir yasal otoritenin önüne getirmekten başka amaçlar için uygulandığı sonucuna varmıştır."*¹⁷

5.5. 15 TEMMUZ 2016 DARBE GİRİŞİMİ VE BASKININ ARTIRILMASI

Türkiye'de tutuklu gazetecilerin sayısı son derece yüksektir ve birçoğu tahliye edildikten sonra bile soruşturma tehdidi altında kalmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, 15-16 Temmuz 2016 gecesi darbe girişimi ve 20 Temmuz'da olağanüstü hal ilanı, arasında hukukçuların, sendikacıların, akademisyenlerin, hâkimlerin de yer aldığı, gazetecilerin ve medyanın büyük ölçüde mağdur olduğu artan bir baskı kampanyasına yol açmıştır. Geleneksel hedeflerin yanı sıra, Kürt ya da Ermeni gazeteciler ya da Kürt ya da Ermeni meseleleri hakkında konuşanlar, solcu ve aşırı solcu gazeteciler, "milliyetçi" gazeteciler, araştırmacı gazeteciler, "Gülenist" gazeteciler ve medya kuruluşları da hedef alındı. Sürgün edilen lideri Türk din adamı Fethullah Gülen'in adını taşıyan Gülen hareketi, Türk makamları tarafından 15 Temmuz darbe girişimini organize etmekle ve tüm Türk devlet aygıtına sızmakla suçlanıyor.

"27 Temmuz 2016'da, 667 ve 668 sayılı olağanüstü hal kararnamelerine dayanarak, yetkililer, 130'dan fazla medya kuruluşunun ve yayıncının kapatılmasına karar vermiştir. 28 Eylül 2016'da, "terör propagandası" 28 yaydıkları

¹⁷ Kavala/Turkey, AİHM, 10 Aralık 2019, paragraflar 223-232.

suçlamasıyla yargının müdahalesi veya herhangi bir başvuru yolu olmaksızın 12 televizyon ve 11 radyo istasyonu (Kürt veya Alevi topluluklarının üyeleri tarafından sahip olunan veya işletilen) kapatılmıştır. 29 Ekim 2016 tarihinde, 676 sayılı olağanüstü hal kararname uyarınca 11 Kürt gazetesi, iki haber ajansı ve üç dergi kapatılmıştır¹⁸.”

Türkiye'ye Ortak Uluslararası Basın Özgürlüğü Misyonu, Misyon Raporu'nda şöyle denilmektedir:

“Birkaç hafta içinde 160'dan fazla gazeteci parmaklıklar ardına konuldu, yüzlercesi daha kovuşturma ile karşı karşıya kaldı, 170'den fazla medya kapatıldı ve 3.000'den fazla gazeteci işsiz kaldı”¹⁹

OHAL (olağanüstü hal ilanı) altında, Türkiye, bir tür terörist faaliyet olan iltisakı icat etmiştir. Buna göre, “İltisak, yani birbirine bağlı olarak hareket etmek, gönüllü olarak teslim olmak, aynı yöne yönelmek, koşulları aynı bakış açısıyla yorumlamak, bir organizasyonun veya yapının önerileri, talimatları ve emirleri ile hareket etmek ve bunu yaparken dünyevi veya uhrevi kazanç beklentisi içinde olmak; iletişimin yanı sıra, kişisel temas yoluyla veya basın, kitle iletişim araçları veya sosyal medya aracılığıyla aldığı mesajları dikkate alarak, gönüllü veya gönülsüz olarak ve kişisel kazançlar için kendi eylem hareket tarzını belirlemek.” (Ankara Bölge Adliye Mahkemesi Kararı, No: 2019/246, 24 Nisan 2019).

2016 yılı sonunda, haber ajansları, gazeteler ve televizyon kanalları da dâhil olmak üzere 178 medya kuruluşu İdari Kararnamelerle kapatılmıştır.²⁰ Ayrıca 30 yayıncı daha kapatılmış ve kitapları yasaklanmıştır.²¹ Bu kapatmalarla yasaklanan toplam kitap sayısı binlere ulaşmış ve kitap, dergi ve yayınları satın alırken yakalanan kişiler hapis cezası ile karşı karşıya kalmışlardır. OHAL kararnamele, en büyük medya işçileri sendikalarından biri olan Ufuk-Haber Sen'in de dâhil olduğu 19 sendikayı kapatmış ve Ufuk-Haber Sen'in üyeliği, Yargıtay tarafından bir terör örgütüyle işbirliğinin kanıtı olarak kabul edilmiştir.²²

Sınır Tanımayan Gazetecilere (RSF) göre, olağanüstü halin sadece ilk yılında tutuklanan gazetecilerin sayısı 100'ü aşmıştır.²³ Diğer kuruluşlar daha büyük rakamlardan bahsetmektedirler. Özgür Gazeteciler Girişimi, Temmuz 2018'de OHAL'in sonu itibarıyla 187 gazetecinin tutuklu olduğunu iddia etmektedir.²⁴ Farklı kuruluşlar tarafından verilen rakamlar arasındaki tutarsızlıklar, Türk hapishanelerinde daha tehlikeli bir artış eğilimine ve ülkedeki gazetecilerin kaderi hakkında bilgi eksikliğine dikkat çekmektedir.²⁵ Bu rapor hazırlandığında, Özgür Gazeteciler

¹⁸ Düşünce ve ifade özgürlüğü hakkının geliştirilmesi ve korunmasına İlişkin Özel Raportörün Türkiye misyonuna ilişkin raporu, A/HRC/35/22/Add.3, No. 38.

¹⁹ 2019 Türkiye Ortak Uluslararası Basın Özgürlüğü Misyonu - Misyon Raporu, s. 10

²⁰ Bianet, <https://m.bianet.org/bianet/medya/182458-kapatilan-basin-yayin-radyo-televizyon-ve-haber-ajanslari>

²¹ “OHAL'de 30 yayınevi kapatıldı”, Susma, 7 June 2017, <http://susma24.com/ohalde-30-yayinevi-kapatildi/>

²² <https://www.memurlar.net/haber/728893/yargitay-in-bank-asya-ve-sendika-uyeliklerine-dair-kararinin-tam-metni.html>

²³ <https://rsf.org/en/reports/2016-round-number-journalists-detained-worldwide-continues-rise>

²⁴ <https://ipa.news/tr/2018/09/03/ogi-raporuna-gore-turkiyede-187-gazeteci-tutuklu/>

²⁵ Kerim Balcı, “Türkiye’de kaç gazeteci cezaevinde?” 18 Şubat 2019, https://observatoryih.org/priority_posts/how-many-journalists-are-behind-bars-in-turkey/

Girişimi'nin verdiği sayı 154,²⁶ RSF'ninki ise 34 idi.²⁷ Stockholm Özgürlük Merkezi'nin veri tabanına göre, 167 gazeteci hakkında daha yakalama kararı vardı ve tutuklanmaktan kurtulmak için Türkiye'den kaçmak zorunda kalmışlardı.²⁸

6. Venedik Komisyonu'na Sunulan Rapor

10-11 Mart 2017 tarihlerinde Venedik Komisyonu, medya özgürlüğü ile ilgili son kanun hükmünde kararnamelerde öngörülen önlemler hakkında bir görüş kabul etmiştir.²⁹ Venedik Komisyonu dengeli ve iyi düşünülmüş görüşlerin yer aldığı bir geleneğe sahip olup, aşağıda, verdiği sonuçlara ekstra dikkat göstereceğiz. Venedik Komisyonu raporuna önemli bir açıklama ile başlamıştır:

“Olağanüstü hal rejimlerinde hükümet, sadece olağanüstü halin nedenleri ve amaçlarıyla ilişkili tedbirleri almalıdır. Bu, kişilerin ve tüzel kişilerin “FETÖ/PDY” ile (ya da ulusal güvenliği tehdit ettiği iddia edilen diğer örgütler ile) bağlantılarını değerlendirmek için kullanılan kriterlerin kamuya en azından resmi olarak açıklanmadığı durumlarda özellikle önem arz etmektedir. “Terör örgütleri” ile “bağlantılar” genel anlamda tanımlanmış ve bireysel olarak somutlaştırılmamıştır. Bireysel davalardaki bu bağlantılara ilişkin doğrulanabilir delillerin yokluğuna yerel mahkemeler önünde etkili bir şekilde itiraz etmek şimdiye kadar mümkün olmamıştır.”³⁰

Daha sonra, olağanüstü hal önlemlerinin 'kalıcı' niteliğine odaklanmıştır:

Örneğin, bu görüş bağlamında Venedik Komisyonu, 680 sayılı KHK ile 6112 sayılı radyo ve televizyon kanununda kalıcı değişiklikler yapıldığını, özellikle düzenleyici kuruma (RTÜK) geçici veya yasağın tekrar delinmesi durumunda kalıcı yayın durdurma hakkının verildiğini gözlemlemiştir (KHK'nin 17. Maddesi ile değiştirilen yeni 7. Madde). Söz konusu KHK ile terör saldırılarının medyada işlenmesine ilişkin de yeni bir kural getirilmiş ve bu yayınların “terörizmin çıkarlarına hizmet edecek sonuçlar doğurmaması” gerektiği belirtilmiştir” (KHK'nin 18. Maddesi) RTÜK'ün yayın lisansı başvurularını değerlendirmesiyle ilgili bir diğer değişiklikle, üst düzey yöneticilerinin (ve hatta “ortaklarının”) terör örgütlerine “iltisakı” yahut bunlarla “irtibatı” olduğu Millî İstihbarat Teşkilatı veya Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından bildirilen medya kuruluşlarının lisans taleplerini ulusal güvenlik ve kamu düzeni gerekçesiyle reddedebilmesi için üst kurula neredeyse sınırsız takdir yetkisi verilmiştir (KHK'nin 19. maddesi).”³¹

Komisyon, Türk Hükümetinin bu önlemlerin ülkedeki terörle mücadele için 'gerekli' olduğu iddiasını eleştirmiştir:

²⁶ http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1465423/Ozgur_Gazeteciler_insiyatifi_154_gazeteci_tutuklu.html

²⁷ https://rsf.org/en/barometer?year=2019&type_id=235#list-barometre

²⁸ <https://stockholmcf.org/updated-list/>

²⁹ CDL-AD(2017)007

³⁰ A.g.e., No. 13.

³¹ A.g.e., No. 15.

"Venedik Komisyonu'nun Ankara'da görüştüğü çok sayıda resmi görevli, yetkililerin aldığı tedbirlerin ifade özgürlüğü ile ilgili olmadığını çünkü bu işlemlerin terörle mücadele kapsamında yapıldığını belirtti. Venedik Komisyonu, konuşma özgürlüğü kavramının nasıl da yanlış anlaşıldığını gösteren bu söylemleri esefle karşılamaktadır. Yetkililerin yayınları, açıklamaları, vb. ile ilişkili olarak kitle medyası veya gazetecilere karşı işlem yaptığı durumlarda, yetkililerin meşru bir amacı (terör propagandasıyla mücadele etmek) olsa bile, 10. Madde her zaman devreye girer. Bazı ifade türleri yasal bir şekilde bastırılabilir ancak yetkili makamlar bu vakaları daima AİHS'nin 10. Maddesi (ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasındaki veya uluslararası insan hakları hukukundaki benzer düzenlemeler) kapsamında değerlendirmek zorundadır."³²

Venedik Komisyonu, Türk hükûmetinin izlediği politikayı da eleştirmiştir:

"Venedik Komisyonu, olağanüstü hal dönemlerinde bir Devletin gelecekteki davranışlara ilişkin yaygın kaniya dayanarak önleyici tedbirler almasının gerekli olabileceğini kabul etmeye hazırdır. Dolayısıyla, yetkililer halk arasında panik yaratabilecek tepkilerden kaçınmak ya da toplumda şiddete yol açabilecek nefret söylemini durdurmak isteyebilir. Yayının geçici olarak durdurulması veya yazılı basın geçici olarak yasaklanması bu tür olağanüstü koşullarda haklı görülebilir ancak normal koşullarda bu tedbirlerin (kesin) yargısal incelemenin yerine geçmesi mümkün değildir.

Ne var ki, bu mantık söz konusu vakada uygulanabilir değildir. Belirli medya içeriğini engelleyecek bu tür önleyici tedbirler için acil bir ihtiyacın olması gerekir. Kanun hükmünde kararname metinlerine bakıldığında, medya kuruluşlarının kapatılmasının ne tür bir tehlikeyi önleyeceğini öğrenmek mümkün değildir. Olağanüstü hal kararnamelelerinden kullanılan formül ("terör örgütlerine" "bağlantılar"dan, "bağlılık"dan vb. bahseden) bu tehlikeleri tanımlamak için yeterince spesifik değildir. Ne olağanüstü hal kararnameleleri ne de başka herhangi bir resmi belge bu koşulları daha ayrıntılı olarak tanımlamamaktadır. Venedik Komisyonu'nun, olağanüstü hal kararnameleleri hakkındaki görüşüne göre, bu tür geniş tanımların "FETÖ/PDY" (veya diğer "terör örgütleri") ile herhangi bir bağlantının ilgili tüzel kişinin tasfiyesine yol açması anlamına geldiğine dair endişelerini dile getirmiştir. Türkçedeki tam terimsel karşılıkları ne olursa olsun, bu formüllerin, potansiyel olarak tehlikeli medya kuruluşları ile kamu düzeni ve güvenliği için herhangi bir risk oluşturmayanlar arasındaki çizginin nerede çizileceğini değerlendirmek için yeterince spesifik olmadığı açıktır.

Söz konusu medya kuruluşları tarafından sergilenen herhangi bir potansiyel tehdidin varlığı, bazı özel olgulara – örneğin, ilgili medya kuruluşunun önceki belirli yayınlarının içeriğinden çıkarılmış olanlara – atıfta bulunarak gösterilmiş olmalıdır. Venedik Komisyonu, kamu görevlilerinin görevden alınmasından bahsederken, böyle bir kararın "kamu görevlisinin demokratik yasal düzene olan sadakati konusunda nesnel olarak ciddi şüpheler uyandırır bir şekilde bu durumu açıkça gösteren olgusal unsurların bir birleşimine" dayanması gerektiği konusunda ısrar etmiştir (paragraf 131). Hükûmetin medya kuruluşlarını tasfiye etme kararı, bu tür somut unsurlara atıfta bulunmamıştır. Bazı kitle

³² A.g.e., No. 32.

iletişim araçlarının yasadışı ağların üyelerine “şifreli mesajlar” iletmek için kullanıldığı iddiaları hiçbir zaman kanıtlarla doğrulanmamış ve hiçbir zaman ciddi bir şekilde incelenmemiştir.

Venedik Komisyonu, medya kuruluşlarına yönelik tüm kapatmaların haksız olduğunu iddia etmemektedir. Bu önlemlerden bazıları “durumun aciliyeti” nedeniyle haklı görülmüş olabilir, ancak sorun şu ki, kapatmalar doğrudan kanun hükmünde kararname ile ve doğrulanabilir kanıtlara dayanan bireyselleştirilmiş kararlar olmaksızın yapılmıştır.”³³

“Böyle tedbirlerin karşısındaki bir başka tez, medyanın demokratik bir toplumdaki eşsiz rolüyle ilgilidir. Venedik Komisyonu, daha önce, kamu çalışanlarının (özellikle asker ve polis) Devlete sadakat yükümlülüklerinin olduğunu kabul ederek toplu olarak ihraç edilmelerinin meşru olabileceğini gözlemlemiştir. Ne var ki, kamu çalışanlarının aksine gazetecilerin, gazetelerin, TV kanallarının vb. böyle bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Tam aksine, yöneticilere ve siyasetçilere karşı eleştirel tutum takınmak gazeteciliğin erdemlerinden biridir. “Kamunun gözetmeni” rolü nedeniyle, medyanın diğer iş alanlarına kıyasla daha yüksek düzeyde korunması gerekir. Ayrıca, yetkililer bu tedbirlerin etkisini değerlendirirken, tedbirlerin yalnızca belirli bir grup gazeteci veya onların okuyucuları üzerindeki değil, medya sektörünün geneli üzerindeki olası caydırıcı etkilerini de dikkate almalıdır”³⁴.

“Özetle, Venedik Komisyonu, başarısız darbe girişiminin ardından Türkiyeli yöneticilerin yaşadığı zor durumu dikkate almasına rağmen, medya kuruluşlarının kanun hükmünde kararnameler yoluyla (ve dolayısıyla bireyselleştirilmiş gerekçelendirme olmaksızın) toplu olarak kapatılmasının AİHS’nin 10. Maddesine uygun olmadığını düşünmektedir”³⁵.

Komisyon ayrıca medya kuruluşlarının mal varlıklarına el konulmasıyla ilgili ciddi endişelerini de dile getirmiştir:

“Böyle olsa bile, kuruluşların bütün mal varlıklarına el koymak yerine banka hesaplarının büyük bir bölümünü geçici bir süreliğine durdurmak veya önemli işlemleri engellemek, geçici yöneticiler atamak, bu varlıklar ve fonların menşei ile bunların muhtemel kullanımının kesin olarak belirlendiği normal usulleri takip eden mahkemeler bir karara varana kadar sadece ilgili kuruluşun iş yaşamına devam edebilmesi için gerekli olan ekonomik faaliyete izin vermek de yeterli olabilir”³⁶.

Son olarak, Komisyon, gazetecilik faaliyetlerinin kovuşturulmaması ve bir terör örgütüne üyelik olarak kabul edilmemesi gerektiği konusunda uyarıda bulunmuştur.

³³ A.g.e., No. 48 -50.

³⁴ A.g.e., No. 53.

³⁵ A.g.e., No. 57.

³⁶ A.g.e., No. 61.

“Radikal muhaliflere ve yönetimi acımasızca eleştirenlere Sözleşmenin 10. Maddesinin ikinci fıkrası kapsamında siyasi tartışmalara getirilen sınırlamaya rağmen kabul edilebilir ifade sınırlarını aştıkları için yaptırım uygulanabilir ancak bu kişilerin en azından terörist grupların üyeleriyle aynı temelde değerlendirilmemeleri gerekir. Venedik Komisyonu, bu nedenle atfedilen tek fiil yayınlarının içeriği olan gazeteciler için “üyelik” kavramının (ve benzerlerinin) kullanılmaması gerektiğini düşünmektedir.”³⁷

7. DÜŞÜNCE VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN KORUNMASI VE GELİŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN ÖZEL RAPORTÖRÜN TÜRKİYE ZİYARETİNE İLİŞKİN RAPORU, 21 HAZİRAN 2017

14-18 Kasım 2016 tarihleri arasında, düşünce ve ifade özgürlüğü hakkının geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin Özel Raportör, hükûmetin daveti üzerine Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Ziyaret, Temmuz 2016'daki askeri darbe girişiminden sadece birkaç ay sonra gerçekleşmiştir.

Rapor, basın özgürlüğüne yönelik saldırılara net bir genel bakış sunmaktadır:

“OHAL KHK'larından etkilenen medya organları, Gülen'le bağlantılı olduğu iddia edilen medya ile sınırlı değildir. Özgür Gündem ve kitap yayıncısı Evrenselin kapatılması, Cumhuriyete yönelik polis baskınları, olağanüstü halin nasıl eleştirel ve bağımsız medya aleyhine kullanıldığına örneklerdir. Özgür Gündem 16 Ağustos 2016 tarihinde, İstanbul 8. sulh ceza hâkimliğinin kararıyla terör propagandası yaptığı ve PKK'nın yayın organı olduğu iddiasıyla kapatılmıştır. Aynı gün, gazetenin İstanbul'da bulunan merkezi polis tarafından basılmış ve 22 medya çalışanı “polise direndiği” gerekçesiyle gözaltına alınmıştır. Savcılık ifadelerinin ardından serbest bırakılmışlardır.

28 Ağustos 2016 tarihinde, Azadiya Welat gazetesinin Diyarbakır'da bulunan merkez bürosu, polis tarafından basılmış ve 23 çalışan gözaltına alınmıştır. Sekiz kişi Ocak 2017 itibarıyla hala tutukludur.

Görüşülen bazı muhataplar, medya alanının, ticari çıkarlar ile siyasi aktörler arasındaki yakın ilişkilerin hâkimiyeti altında olduğunu açıklamıştır. Hükûmeti eleştiren gazeteciler bu kuruluşlardan tedricen kovulmuş olup, en hafif eleştiriler bile hükûmet yanlısı köşe yazarlarının hedef göstermesi ile misillemeye uğramaktadır. Gazetecilerin tutuklanması ve eleştirel medyaya yönelik polis baskınlarına ek olarak, finansal baskılar ve özel medya şirketleri ile ekonomik ilişkiler medyanın büyük ölçüde, doğrudan ya da dolaylı olarak hükûmetin kontrolü altına alınmasına yol açmıştır.

Yetkililer gazetecileri işten çıkarmakla tehdit ederek medya kuruluşlarına yayın politikalarını değiştirmeleri için baskı yapmaktadır. Devletçe olumsuz değerlendirilen haberler, yetkililer tarafından cezalandırılmaktadır.”³⁸

Rapor, aşağıdaki önemli uyarı ile sona ermektedir:

³⁷ A.g.e., No.72.

³⁸ Düşünce ve ifade özgürlüğü hakkının geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin Özel Raportörün Türkiye misyonuna ilişkin raporu, A/HRC/35/22/Add.3, No. 41-43

“Türkiye’de ifade özgürlüğü ciddi bir krizdedir ve Türkiye’nin uluslararası insan hakları hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerine uyması için acilen hareket geçilmesi gerekmektedir. Özel Raportör bu değerlendirmesinde yalnız değildir. Aşağıdaki tavsiyeler, diğerlerinin yanı sıra Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, AGİT Medya Özgürlüğü Temsilcisinin tavsiyeleriyle büyük ölçüde uyumludur.

(...)

Özel Raportör, Türkiye’de medya özgürlüğünün, darbe teşebbüsü öncesine dayanan, gerilemesinden ciddi kaygı duymaktadır. Olağanüstü hal, Türkiye’de ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü ve bilgiye erişime ciddi darbe vuran ölçüsüz ve keyfi tedbirler uygulanmasını meşrulaştıramaz.³⁹

8. IPI’NİN TÜRKİYE’YE İLİŞKİN 2019 RAPORU

11-13 Eylül 2019 tarihleri arasında, Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI), 19. Madde, Avrupa Gazeteciler Federasyonu (EFJ), Gazetecileri Koruma Komitesi (CPJ), PEN Uluslararası, Norveç PEN, Sınır Tanımayan Gazeteciler ve Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezi'nden (ECPMF) oluşan ortak bir uluslararası basın misyonu Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Türk Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, T.C. Adalet Bakanlığı, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, yabancı diplomatik temsilcilikler ile toplantılar yapmış ve Türk sivil toplumu ve gazetecilik gruplarıyla bir yuvarlak masa toplantısı düzenlemiştir. Avrupa Birliği ve İsveç Başkonsolosluğu tarafından desteklenen IPI'nin “#FreeTurkeyJournalists” kampanyasının bir parçası olarak yayınlanan raporları⁴⁰, Türkiye'de basın ve ifade özgürlüğünün kötüleşmesinin altında yatan birçok yapısal sorunu vurgulamaktadır:

- *“Bu krizin merkezinde, parmaklıklar ardındaki 120'den fazla gazeteci ve terörizmle ilgili suçlamalarla karşı karşıya kalan yüzlercesi bulunmaktadır. Hapishanedeki isimler son üç yılda değişiklik gösterirken, toplam rakam 160'ın üzerindeki bir rakamdan bu yana neredeyse hiç düşüş göstermemiş ve bu, Türkiye'yi, yaklaşık on yıldır elinde tuttuğu bir unvan olan dünya çapında gazetecilerin tartışmasız önde gelen hapishanesi olarak belirlemiştir. Bu rakamların arkasında, onlarca gazetecinin aylarca, bazen yıllarca, yargılanmayı bekledikleri, çoğu durumda resmi bir iddianame olmaksızın, terörizmle ilgili en ciddi suçlamalarla karşı karşıya kaldıkları, temel hakların korkunç ihlallerinin hikâyesi yatmaktadır. Nihayetinde duruşma günleri geldiğinde ise, savcılığın davası, değişmez şekilde, muhalif sesleri susturmak ve konuşma özgürlüğüne son vermek için yapılan bir kampanyanın bir parçası olan, meşru eleştirel gazeteciliğin terörist propagandayla bir araya getirildiği en zayıf kanıtlara dayanır⁴¹.*
- *Misyon, Türkiye'deki terör tehdidini kabul etmekle birlikte, Yargıtay'ın bu durumun AİHM'in içtihatları dışında istisnai önlemleri haklı gösterdiğine ve güvenlik adına temel özgürlüklerden ödün verilmesi gerektiğine dair*

³⁹ A.g.e., No. 75-76.

⁴⁰ Türkiye'nin gazetecileri sanık sandalyesinde, Türkiye'ye Ortak Uluslararası Basın Özgürlüğü Misyonu Misyon Raporu, <https://peninternational.org/app/uploads/Turkey-joint-report-free-expression-2019.pdf>

⁴¹ A.g.e., s.5.

argümanlarını reddetmektedir. Devletin eylemleri, terörist bir tehdidin varlığının, eleştirel sesler üzerinde ayırım gözetmeksizin bir baskıya hizmet etmek için araçsallaştırıldığını açıkça göstermektedir. Türk Hükûmeti, savcılar ve mahkemeler tarafından, gazetecilik çalışmalarının terör propagandasıyla sürekli bir araya getirilmesi, bu gerçeğin altını çizmekte olup, misyonun yetkililerle yaptığı toplantılarda değişmez bir tema olmuştur⁴².

- Gazetecilerin akreditasyonu ve basın kartı verme sistemi önemli bir reforma ihtiyaç duymaktadır. Geçtiğimiz üç yıl içinde, güvenlik gerekçesiyle binlerce başvurunun reddedildiği ve yüzlerce basın kartının iptal edildiği görülmüş ve ülkedeki yabancı muhabirlerin çalışmalarını kısıtlamak amacıyla daha da kötüye kullanılmıştır⁴³.

- Türk gazetecilerin üç yıl süren kovuşturmaları ve davaları, yargı sistemindeki sistemik sorunları ve radikal reform ihtiyacı olan kilit konuları ortaya çıkarmıştır. (...). Misyon tarafından üstlenilen temel unsurlar şunlardır:

(...)

◦ Yüzlerce gazeteci için soruşturma evresindeki tutukluluk, soruşturmanın tamamlanmasından ve davaların başlamasından önce aylarca ve bazen de yıllarca sürmüştür. Olağanüstü hal, hâkimlerin sanıkları yeterli gerekçe göstermeksizin tutuklu tutmalarına olanak sağlamıştır. Bireysel davalar için temyiz süreci son derece yavaştı ve bu, Anayasa Mahkemesinin, nihayetinde bireysel başvuruları ele almasının ve karar vermesinin yıllarca sürmesine yol açmıştır.

◦ Terörle mücadele mevzuatı çoğunlukla kötü bir şekilde tanımlanmış olup bu da, savcıların hükûmete yönelik eleştirileri terör propagandası ile bir tutuşturmaları için imkân bırakmaktadır. Dahası, mahkemelerin önce kovuşturma başlatılması ve daha sonra hâkimlerin bir terör eyleminin ne zaman işlendiğini değerlendirmesi için elde edilmesi gereken delillere ilişkin kesin bir eşik de bulunmamaktadır. Gazeteci davalarında sunulan kanıtlar, değişmez bir şekilde sanıkların mesleki çalışmalarına dayanmaktadır, bu ise, belki de istemeden, soruşturmanın gerçek motivasyonunun gazeteciliği susturma arzusu olduğunu ortaya koymaktadır.

◦ 299. (Cumhurbaşkanına) ve 301. (Devlete) maddelerde yer alan hakaret ve aşağılama, eleştirel gazetecileri bedeli ağır ve esassız davalar ile ilişkilendirmek için olağanüstü halden çok daha uzun bir süre önce fazlasıyla kullanılmıştır. 2014 ve 2017 yılları arasında, bu iki madde altında şaşırtıcı sayıda, 12.300 dava açılmıştır.

◦ Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu (RTÜK), yetkilerini genişletmiş ve bu yaz, 1 Ağustosta yürürlüğe giren yeni mevzuat ile, Türkiye'nin en önemli konuşma özgürlüğü alanlarından biri olan çevrim içi yayıncıları da dâhil ederek gözetim alanını genişletmiştir. Çevrim içi yayıncılara lisans başvurusunda bulunmak için bir ay verilmiş olup, bu ise, bazı durumlarda yılda 100.000 Türk Lirasına (16.000 Euro) mal olmaktadır. Bu rakam, birçok küçük ve orta ölçekli yayıncının varlıklarına yönelik bir tehdit oluşturmaktadır. Neyin çevrim içi yayıncılık teşkil ettiğine dair net bir tanımın bulunmaması ve Kurulun hangi içeriği nasıl izleyeceğine dair yayınlanmış kılavuzların bulunmaması nedeniyle, yeni yetkilerin kapsamı hala daha belirlenmiş değildir. Yasanın potansiyel olarak sınırsız olan kapsamı, sistemi büyük oranda suistimale açık bırakmaktadır.

(...)

⁴² A.g.e., s.7.

⁴³ A.g.e., s.8.

◦ Hapisteki gazetecilere yapılan cezaevi ziyaretleri hükümet tarafından kısıtlanmış ve bu da gazetecilerin tecrit halini ağırlaştırmıştır. IPI, görevin ilk gününde Kandıra Cezaevi'nde tutulan Cumhuriyet gazetecilerini ziyaret etmek için izin başvurusunda bulunmuş ve ilk yanıt olumlu olarak gelmiştir. Ancak, resmi karar sonunda, planlanan ziyaretin bir gün öncesinde, IPI'ye yabancı uyrukluların katılamayacağı ve Türk vatandaşlarının ise ayrı ayrı başvurması durumunda izin verilebileceği bildirilmiştir. Tekrar başvurmak için ise zaman bulunmamaktaydı. (Bu raporun yazarı da benzer bir tecrübeyi geçmişte 2011 yılında yaşamıştı)⁴⁴.

- Terör suçlarıyla suçlanan gazetecilerin aile ziyaretleri ve telefon görüşmeleri büyük ölçüde kısıtlanmış ve mektuplar ile kitaplara erişimleri yasaklanmıştır. 2016'dan 2018'e kadar olağanüstü hal sırasında kabul edilen kararnamelerle polis gözaltısı sırasında avukatlara erişim ile ilgili usuli güvencelerin kaldırılması, özellikle Güneydoğu'da, gazeteci Nedim Tüfent'e karşı da dâhil olmak üzere, duruşma öncesi gözaltında işkence ve diğer acımasız, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele iddialarının artmasına yol açmıştır.

- İlgili terörle mücadele mevzuatı ile ilgili olarak, misyon, "aşağıdaki hususlarda özel kaygılarını ifade etmiştir:

(...)

◦ Madde 220 (8) (3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu), "terör örgütünü meşrulaştıracak veya övecek şekilde bir örgüt propagandası" yapan herkesin bir ila üç yıl hapis cezasına çarptırılmasını öngörmektedir. Propaganda basın veya yayın yoluyla gösterilirse, madde, cezayı yarı oranında artırmaktadır. Bireylerin sosyal medyadaki yayınları ve paylaşımları, diğer suçların yanı sıra terör propagandasının kanıtı olarak da kullanılmıştır. Maddenin ifadesi o kadar belirsizdir ki, hükümete ilişkin meşru bir yorum veya eleştiri hapis cezasına yol açabilir. Örneğin, gazeteciler Hayri Demir ve Sibel Hürtaş, Suriye'de bir askeri operasyon hakkında sosyal medya yayınlarından dolayı gözaltına alınmış ve çevrim içi olarak "terörist propaganda" yapmaktan suçlu bulunmuştur.

◦ Madde 220 (7) yasaklanmış bir grup adına bir suç işlemeyi suç saymakta ve böyle bir eylemi gerçekleştiren herhangi bir kişinin otomatik olarak yasaklanmış bir örgütün üyesi olarak sınıflandırılmasını ve 314. madde uyarınca beş ila 10 yıl hapis cezası ile cezalandırılmasını öngörmektedir. Bu hüküm, yetkililerin, terörist gruplara üyelik kavramını büyük ölçüde genişletmelerine izin vermiş, çoğu zaman, güvenilir kanıtlar olmaksızın, insanları ifade özgürlüğü haklarını kullandıkları için hedef almıştır. Basit bir şekilde, Gülen hareketi ile hizalanmış veya hizalanmış olarak algılanan Gazeteler için çalışan ya da daha önce çalışmış olan gazetecilerin "üye" olarak etiketlenmesi için kullanılmıştır. Benzer şekilde, Kürt yanlısı olarak kabul edilen medya kuruluşları için çalışmak, gazetecilerin bir terör örgütüne veya PKK gibi Türk yasalarına göre yasaklanmış bir örgüte üye olmakla suçlandığını görülmüştür. Ahmet Altan ve Nazlı Ilıcak, yeniden yargılanmalarında bu madde kapsamında suçlanmışlardır.

Madde 220 (6), üye olmamakla birlikte bir terör örgütü adına suç işlemeyi suç saymaktadır. **Cumhuriyet** sanıkları bu madde kapsamında suçlanmışlardır

⁴⁴ A.g.e., s. 12-13.

Madde 314 silahlı gruplara üye olmayı suç saymaktadır. Beş ila 10 yıl hapis cezası öngörülmektedir. Daha önce Zaman gazetesinde çalışan altı gazeteci bu madde uyarınca cezaya çarptırılmıştır"⁴⁵.

9. GAZETECİLİĞİN KORUNMASINI VE GAZETECİLERİN GÜVENLİĞİNİ GELİŞTİRMEK İÇİN AVRUPA KONSEYİ PLATFORMUNA PAYDAŞ KURULUŞLAR YILLIK RAPORU - 2020.

"Gazeteciliğin Korunmasını ve Gazetecilerin Güvenliğini Geliştirmek için Platform"⁴⁶, 2 Nisan 2015'te Avrupa Konseyi tarafından oluşturulmuştur. Platform, Uluslararası ve Avrupa Gazeteciler Federasyonlarını (Brüksel), Avrupa Gazeteciler Birliğini (Brüksel), Sınır Tanımayan Muhabirleri (Paris), Madde 19'u (Londra), Uluslararası Haber Güvenliği Enstitüsünü (INSI) (Londra), Gazetecileri Koruma Komitesini, Sansür Endeksini, Uluslararası Basın Enstitüsünü (IPI), Rory Peck Vakfını, Avrupa Yayın Birliğini (EBU), Pen Uluslararası, Avrupa Basın ve Medya Özgürlüğü Merkezini, Özgür Basın Sınırsız ve Açık Toplum Enstitüsünü (OSI-Media) (Londra) içinde barındırmaktadır.

Platform, 2020 yıllık raporunda, Türk makamlarını eleştirel gazeteciliği suç niteliğindeki terörist faaliyet olarak değerlendirmeyi terk etmeye çağırmıştır:

"31 Aralık 2019 itibarıyla, Türkiye hakkında 103 aktif uyarı ve 24 çözümlenmiş uyarı bulunmaktaydı. Bunlar arasında tutuklu 91 gazeteci ve dört cezasızlık davası yer almaktadır. 2019'da ise 18 yeni uyarı gönderilmiştir. Türkiye, 2019 uyarılarının hiçbirine cevap vermemiştir. 2019 uyarıları arasında gazetecilere yönelik şiddet içeren saldırılar, dört yabancı muhabirin sınır dışı edilmesi, Türkiye'nin güneydoğusundaki gösteriler hakkında haber yapma girişimleri sırasında keyfi tutuklamalar ve Türkiye'nin Kuzey Suriye'ye saldırısını eleştirme nedeniyle ceza soruşturmaları yer almıştır.

*En önemli davalardan bazılarında, genellikle Türk adalet sistemini karakterize eden keyfilik ve siyasi müdahaleyi gösteren önemli gelişmeler yaşanmıştır. Yargıtay, Eylül ayında, Nisan 2018'de terör suçlamalarından hüküm giymiş 13 eski Cumhuriyet gazetesi gazetecisinin mahkumiyetini bozmuştur. Davaya, ilk derece mahkemesine iade edilmiş, bu mahkeme ise Yargıtay'ın kararını büyük ölçüde göz ardı ederek sanıklardan sadece birini beraat ettirmiştir. Daha önce, Mayıs ayında, Türk Anayasa Mahkemesi, bu davalar aynı nitelikte olmasına rağmen, yetkililerin sadece bazı Cumhuriyet sanıklarının anayasal haklarını ihlal ettiği sonucuna vardığı çelişkili kararlar vermiştir. Temmuz ayında Yargıtay, 28 Nisan 2015 tarihinde yayınlanan "Dada Vujasinoviç Cinayeti Davasında Cezasız Kalma" 134 Uyarısı suçlamasıyla gazeteci ve yazarlar **Ahmet Altan, Nazlı Ilıcak ve Mehmet Altan**'ın mahkumiyetlerini de bozmuştur. Kasım ayında, üçü de bir terör örgütüne yardım etmekten daha az suçlamalarla yeniden yargılanmışlardır. Ahmet Altan on yıl altı aya ve **Nazlı Ilıcak** sekiz yıl dokuz aya mahkûm olmuştur. **Mehmet Altan** ise beraat etmiştir. **Ahmet***

⁴⁵ A.g.e., 29-30.

⁴⁶ www.coe.int/en/web/media-freedom/home

Altan ve **Nazlı Ilıcak** bilahare, üç yılın üzerine serbest bırakılmışlardır Ancak **Ahmet Altan**, hakkındaki seyahat yasağına rağmen, savcılığın kaçma şüphesi içerisinde bulunduğuna yönelik itirazının neticesinde, bir hafta sonra yeniden tutuklanmıştır. Yaklaşık 10 gazetecinin davalarındaki kararlar, bu yazının yazıldığı sırada Avrupa Mahkemesi önünde beklemedeydi. Bir terör örgütüne üye olma suçlamasıyla sekiz yıl üç ay hapis cezasına çarptırılmadan önce iki yıldan fazla tutuklu kalan Kürt gazeteci **İdris Sayılğan**, 27 Kasım'da önceden haber verilmeksizin serbest bırakılmıştır. Mahkeme, Anayasa Mahkemesi'nin Temmuz 2018'den bu yana davasını ele almaması üzerine Sayılğan'a iç hukukta tazminat ödenip ödenmediğine karar verecektir.

Türkiye'deki gazeteciler, yakalanmalarını ve tutuklamalarını haklı çıkaracak yeterli kanıt olmaması, savunma avukatlarına erişimlerinin kısıtlanması, mahkemede kişisel olarak hazır bulunmalarının kısıtlanması ve Avrupa Mahkemesinin içtihatlarına aykırı şekilde uzun süren soruşturma evresi tutuklamaları da dahil olmak üzere, hukukun üstünlüğü ve adil yargılanma haklarına yönelik ihlallerden dolayı mağdur olmaya devam etmektedirler.

2019 yılında, Türk Hükûmeti, uluslararası paydaşlarını yargı sisteminde ciddi reformlar gerçekleştirdiğine ikna etmek için önemli bir çaba sarf etmiştir. "Yargı reformu paketi"nin bazı unsurları, özellikle beş yıldan az bir süre hapis cezasına çarptırılan gazetecilerin Yargıtay'a temyiz başvurusunda bulunma yasağını kaldırarak, temyiz bekleyen bir dizi sanığın serbest bırakılmasına yol açan bir değişiklik ile bazı gazetecilere çözüm yolu sunmuştur. Bununla birlikte, paket, gazetecilerin yazılarına dayanarak terörle mücadele suçlamalarına tabi olmalarını ve yetkililerin gazetecilerin tutuklanması için "ilgili ve yeterli" nedenler göstermelerini sağlamak da dâhil olmak üzere, Venedik Komisyonu gibi kurumların Türkiye'den en önemli taleplerini büyük ölçüde karşılamamaktadır.

Bu arada, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun (RTÜK) yetkileri, artık yüksek lisans bedelleri ödemek zorunda olan çevrimiçi yayıncılar bakımından da geçerli olacak şekilde genişletilmiştir. Kimin "çevrimiçi yayıncı" olarak kabul edildiğine dair netlik bulunmaması, RTÜK'ün potansiyel olarak eleştirel sosyal medyayı kontrol etmeye başlayabileceği anlamına gelmektedir.

Suriye'nin kuzeyindeki askeri harekâtların başlamasından sonraki 48 saat içinde, askeri müdahaleyi açıkça eleştirmeleri nedeniyle, terör propagandası gerekçesiyle gazeteciler de dâhil olmak üzere sosyal medya kullanıcılarına yönelik 120'in üzerinde soruşturmanın başlatıldığı Ekim ayında, Yetkililerin, eleştirel konuşma ve bilgileri çevrim içi olarak düzenlemeye hazır olmaları konusu sert bir şekilde gündeme gelmiştir. Bunu, RTÜK'ün, "çevrimiçi medya da dâhil olmak üzere" radyo ve televizyon yayıncılarına yönelik, haberlerine dikkat etmeleri, "terör örgütleri tarafından kaynak gösterilen operasyon karşıtlığı" içerdiğine karar verilmesi halinde buna tolerans gösterilmeyeceğine dair uyarısı izlemiştir.

Her ne kadar Platform tarafından belirtilen rakamlara göre Türkiye'de hapsedilen gazetecilerin sayısı 2019'da 110'dan 91'e düşse de, Türkiye basın için son derece baskıcı bir ortam olmaya devam etmektedir. Türk makamları ve

Mahkemeleri, eleştirel gazeteciliği suç niteliğindeki terörist faaliyet olarak değerlendirmeye devam etmektedirler. Bu modele, mahkemelerin siyasallaşması sona erene kadar etkili bir şekilde karşı çıkılması mümkün değildir."⁴⁷

29 Temmuz 2020 tarihi itibarıyla, platform'un web sitesi⁴⁸, Türkiye'de 93 gazetecinin tutuklu olduğunu ve cinayet nedeniyle dört cezasızlık vakası olduğunu duyurmuştur. Site, Türkiye'yi hedef alan 117 çözülmemiş uyarı ve 25 çözülmüş uyarı göstermektedir. Elli beş uyarı gazetecilerin tutuklanması hakkındayken; 37'si "basın özgürlüğü üzerinde ürpertici bir etkiye sahip" eylemler; 28'si gazetecilerin taciz edilmesi veya korkutulması; 17'si gazetecilerin fiziksel güvenliğine ve bütünlüğüne yönelik saldırılar; ve beşi cezasızlığa ilişkindi.

10. YABANCI GAZETECİLERİN DURUMU

Türkiye hakkında haber yapan yabancı gazetecilerin durumu, basın özgürlüğünün korunması bakımından özel önem arz etmektedir. Türkiye'ye Ortak Uluslararası Basın Özgürlüğü Misyonu, Misyon raporunda esefle ifade etmektedir ki, "son yıllarda çok sayıda tutuklama, kovuşturma ve sürgünlerin ardından Türkiye'deki yabancı gazeteciler üzerindeki baskı artmaktadır. Yabancı gazetecilere yönelik taciz ve zulüm örnekleri, basın kartlarının yenilenmesinin reddedilmesinden terörle mücadele Yasaları uyarınca sınır dışı edilmeye ve soruşturma yapılmasına kadar uzanmaktadır".⁴⁹ Rapor Türkiye'deki yabancı gazetecilerin bir takım spesifik durumlarının bazılarını dikkat çekerek devam etmektedir:

"Yetkililer, basın kartlarını yabancı gazetecilere baskı yapmak için kullanmışlar ve birkaç muhabir, basın akreditasyonlarının yenilenmemesi üzerine son aylarda Türkiye'yi terk etmek zorunda kalmışlardır. 10 Mart 2019'da, uzun vadeli Alman muhabirleri Jörg Brase ve Thomas Seibert, yetkililerin açıklama yapmaksızın basın kimlik bilgilerini yenilemeyi reddetmesi üzerine ayrılmak zorunda kalmışlardır. Karar, daha sonra, ulusal ve uluslararası protestoların ardından geri alınmıştır.

Muğlak ifadelerin yer aldığı terörle mücadele yasaları da, yabancı gazetecilere ve çifte vatandaşlara karşı kullanılmaktadır. Eylül 2018'de yetkililer, Avusturyalı gazeteci Max Zirngast'ı Ankara'daki evinde gözaltına almış ve yazılarına dayanarak bilinmeyen bir solcu terör örgütüne üye olmakla suçlamışlardır. Duruşma öncesi üç buçuk ay tutuklu kalmış ve daha sonra hapis cezasına çarptırılarak, yargılama neticeleninceye kadar seyahat yasağı getirilmiştir. Sonunda Eylül 2019'da tüm suçlamalardan beraat etmiştir.

Alman-Türk gazeteci Deniz Yücel, Şubat 2018'de serbest bırakılınca kadar casusluk suçlamasıyla bir yıldan fazla bir süre tutuklu kalmıştır. Mayıs 2019'da, Türkiye Anayasa Mahkemesi, yargılama öncesi tutukluluğun Yücel'in kişisel özgürlük ve güvenlik hakkını, ifade özgürlüğünü ve basın özgürlüğünü ihlal ettiğini tespit etmiştir. Bununla birlikte,

⁴⁷ A.g.e., p.49-51.

⁴⁸ <https://www.coe.int/en/web/media-freedom/turkey>

⁴⁹ Türkiye'ye Ortak Uluslararası Basın Özgürlüğü Misyonu, Misyon Raporu, s. 43.

Yücel halen daha "terör propagandası yapmak" ve "halkı kin ve düşmanlığa teşvik etmek" suçlamasıyla 18 yıla kadar hapis cezası istemiyle gıyaben yargılanmaya devam etmektedir.

Temmuz 2015'te PKK ve Türk devlet güçleri arasındaki kırılgan barış sürecinin bozulmasının ardından onlarca yabancı gazeteci Türkiye'den sınır dışı edilmiştir. Fransız gazeteci **Olivier Bertrand**, Gaziantep ilinde haber yaparken tutuklandıktan sonra Kasım 2016'da sınır dışı edilmiştir. İtalyan gazeteci **Gabriele Del Grande**, Nisan 2017'de Suriye sınırına yakın bir yerde tutuklanmış ve üç hafta sonra sınır dışı edilmiştir. Fransız gazeteci **Mathias Depardon**, Mayıs 2017'de Batman eyaletinde fotoğraf çekerken tutuklanmış ve ertesi ay sınır dışı edilmiştir.

Sürgünde yaşayan Türk gazetecilerin de sosyal medyada ölüm tehditleri de dahil olmak üzere sözlü tacizlere maruz kaldıkları bildirilmektedir. Cumhuriyet'in eski Genel Yayın Yönetmeni Can Dündar, Berlin sokaklarında yürürkenki fotoğraf ve videolarının internete yüklenirken sürekli olarak aşağılandığını ifade etmiştir. Hatta bir Türk TV ekibi ofisini ziyaret etmiş, kendisini filme almış ve adresini internete koymuştur. Şu anda polis koruması altında yaşamaktadır.⁵⁰

11. DİJİTAL MEDYAYA UYGULANAN SINIRLAMALAR

Türkiye'ye Ortak Uluslararası Basın Özgürlüğü Misyonu'nun misyon raporu, ayrıca, bir bölümün tamamını, dijital medya üzerinde daha fazla sınırlama getiren Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu (RTÜK) tarafından çevrim içi yayıncıların düzenlenmesine ayırmıştır:

"Mart 2018'de, radyo ve televizyon yayınlarını izleme, düzenleme ve yaptırımlardan sorumlu RTÜK'e, çevrimiçi yayıncıları kontrol etme yetkisi de verilmiştir. Radyo, Televizyon ve Gönüllü Çevrim İçi Yayınlarla İlişkin Yönetmelik, 1 Ağustos 2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Yönetmelik, çevrim içi yayıncıların RTÜK'ten yayın izni ve yayın lisansı almalarını gerektirmektedir. Halen lisans ücretleri, radyo yayıncılığı için 10.000 lira (1.600 euro) ve TV yayıncılığı ve Netflix gibi isteğe bağlı platformlar için 100.000 lira (16.000 euro) olup yıllık olarak yenilenecektir. Lisans olmaması halinde, bir mahkeme, RTÜK tarafından şikayette bulunulduktan sonra 24 saat içinde belirli bir içeriğe erişimi yasaklayabilecektir.

Bununla birlikte, Madde 29/a ayrıca, RTÜK'ten alınmış geçerli bir yayın lisansına sahip olan medya servis sağlayıcılarının, içeriklerini mevcut lisanslarıyla çevrim içi olarak yayınlatabileceklerini ve böylece ana akım yayıncıların (büyük ölçüde hükümet yanlısıdır) sadece daha bağımsız olan çevrim içi yayıncılara uygulanacak olan bir maliyetten muaf tutulabileceğini belirtmektedir. Ayrıca, yakın tarihli bir habere göre, RTÜK, RTÜK başkanının talimatlarına göre hükümet yanlısı yayıncıları izlememektedir.

Süreçteki en önemli kaygılardan biri, lisans gerekliliklerinden birinin, Milli İstihbarat Teşkilatı (MIT) ve polis tarafından gerçekleştirilen bir "güvenlik kontrolü"nden geçmiş olmak olup, bu, açıkça suistimale açık bir gerekliliktir.

⁵⁰ Türkiye'ye Ortak Uluslararası Basın Özgürlüğü Misyonu, Misyon Raporu, s. 43-44.

Bu aşırı lisans ücretleri ve iletim düzenlemeleri medya çoğulculuğu için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Yönetmelik, RTÜK'e sansür yetkisi vermekte ve lisanssız yayıncıları kapatmasına imkan sağlamaktadır. Ekonomik olarak zor zamanlarda küçük medya operatörleri kolayca ticaret hayatının dışına atılabilir. Türkiye'nin görsel-ışitsel düzenleyici kurumunun, Türkiye'nin "alternatif medyasının" önemli bir bölümünü oluşturan Facebook veya YouTube gibi platformları kullanan kişisel yayıncılara da yaptırım uygulayıp uygulamayacağı ise ileride görülecektir. Ancak belirsiz ifadelerle oluşturulmuş mevzuat, resmen amaçlanmamış olsa bile, bunun gelecekte sosyal medyaya karşı seçici bir şekilde kullanılması olasılığını açıkça ortaya koymaktadır"⁵¹.

Bu arada, 29 Temmuz 2020 tarihinde medya platformlarına ilişkin yeni bir yasa tasarısı TBMM tarafından onaylanmıştır. Yeni yasa, 5651 Sayılı *internet ortamında yapılan yayınların düzenlenmesi ve bu yayınlar yoluyla işlenen suçlarla mücadele edilmesi hakkındaki* Türk Kanununda değişiklik yapmaktadır. Yeni düzenleme, günde bir milyondan fazla kullanıcısı olan sosyal medya şirketlerini Türkiye merkezli Türk vatandaşı temsilcilere sahip olmaya zorlamaktadır. Bu zorunluluğa uyulmaması durumunda, 40 milyon Türk Lirasına (yaklaşık 5 milyon Euro) kadar para cezaları, reklam yasakları ve internet bant genişliğinin %90'a kadar daraltılması ve platformlarına erişimi etkili bir şekilde engellenmesi yaptırımları uygulanabilecektir.

Teknoloji şirketleri, verilerini yerel olarak saklamak zorunda kalmaktadırlar. Bu, Türk Hükûmeti için, şirketlerden müşterilerinin kendi hakkında söyledikleri veya çevrimiçi paylaştıkları şeyler nedeniyle soruşturma açılmasına yol açabilecek verileri teslim etmelerini talep etmenin artık daha kolay olacağı anlamına gelmektedir.

Platformlar ayrıca, 48 saat içinde içeriği engelleme veya kaldırma taleplerine cevap vermek zorunda olup, aksi takdirde duruma göre 10 milyon Türk Lirasına kadar artırılabilir olan 5 milyon Türk Lirası para cezasıyla karşı karşıya kalacaklardır.

Bu yeni yasanın kabul edilmesinden önce de çevrim içi ifade özgürlüğünün zaten tehdit altında olduğu vurgulanmalıdır. Örneğin, Madde 19 raporunda⁵², 2019 yılı sonu itibarıyla Türkiye'nin 408.494 web sitesine erişimi engellediği belirtilmektedir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin, Mart 2018'den itibaren Güneydoğu ile ilgili bir güncellenmenin de yer aldığı, Türkiye'deki olağanüstü halin insan hakları üzerindeki etkisi hakkındaki raporunda, yüksek Komiser ayrıca şunları ifade etmektedir:

⁵¹ Türkiye'ye Ortak Uluslararası Basın Özgürlüğü Misyonu, Misyon Raporu, s. 37-38.

⁵² www.article19.org/resources/turkey-new-internet-law-threatens-freedom-of-expression-online/

"2017 yılında Türkiye'de çok sayıda web sitesi ve Kürtçe uydu TV de dahil olmak üzere 100.000'den fazla web sitesinin engellendiği bildirilmiştir. Wikipedia'ya erişim, Türk hükûmetinin Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki çatışmaya dahil olmasını eleştiren bir içeriği nedeniyle engellenmiştir. Türkiye'nin, bireysel hesapları sansürlemek için Twitter'a en fazla sayıda istek gönderen ülke olduğu bildirilmiştir"⁵³

12. DEVLET BAŞKANINA HAKARET

Türkiye'de basın ve ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına ilişkin özel bir unsur, Cumhurbaşkanına, milli marşına, milli bayrağına ve Devletin kurum ve kuruluşlarına hakareti suç olarak nitelendiren Türk Ceza Kanunu hükümlerinde bulunabilir.

Türkiye, bu tür yasalara sahip tek ülke değildir, ancak çoğu ülkeden farklı olan şey bu maddelere aşırı derece başvurulmasıdır.

Düşünce ve ifade özgürlüğü hakkının teşviki ve korunmasına ilişkin Özel Raportör bu konuda ciddi uyarılarda bulunmaktadır:

"Medeni ve ceza hukuku, kamu makamları bile olsa, iftiranın önlenmesini sağlamaktadır. Ceza Kanununun 125. maddesi hakareti suç olarak düzenlemiştir: 3. fıkra, "kamu görevinin yerine getirilmesi nedeniyle bir kamu görevlisine" karşı ve aynı zamanda, dini inançlar da dâhil olmak üzere, inançlara karşı iftira hakkında olup en az bir yıl hapis cezası öngörmektedir. Ceza Kanununun 3. bölümü, Cumhurbaşkanına, milli marşa, milli bayrağına ve devletin kurum ve organlarına "hakareti" suç saymakta ve eğer bu suçlar kamuya açık şekilde işlenirse, cezayı altıda bir oranında artırmaktadır. Ceza Kanununun 299. maddesi, Cumhurbaşkanına hakareti bir ila dört yıl hapis cezası öngörmek suretiyle suç saymaktadır. Her ne kadar Adalet Bakanı'nın davaları resmi olarak başlatması gerekse de, Cumhurbaşkanı da dahil olmak üzere, önde gelen yetkililer, sık sık gazetecilere, sanatçılara ve akademisyenlere karşı hakaret nedeniyle ceza davası açmaktadırlar. Raporlar, Adalet Bakanlığı'nın Cumhurbaşkanına "hakaret" için 2.000'e varan sayıda hakaret davası başlattığını göstermektedir."⁵⁴

Türkiye'ye Ortak Uluslararası Basın Özgürlüğü Misyonu, misyon raporu daha gerçek rakamlar ortaya koymaktadır:

⁵³ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin, Güneydoğu ile ilgili bir güncellemenin de yer aldığı, Türkiye'deki olağanüstü halin insan hakları üzerindeki etkisi hakkındaki raporu, No. 95.

⁵⁴ Düşünce ve ifade özgürlüğü hakkının geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin özel raportörün Türkiye misyonuna ilişkin raporu, A/HRC/35/22/Add3, No. 18

◦ 299. (Cumhurbaşkanına) ve 301. (devlete) maddelerde yer alan hakaret ve aşağılama, eleştirel gazetecileri bedeli ağır ve esassız davalar ile ilişkilendirmek için olağanüstü halden çok daha uzun bir süre önce fazlasıyla kullanılmıştır. 2014 ve 2017 yılları arasında, bu iki madde altında şaşırtıcı sayıda, 12.300 dava açılmıştır. Bugüne kadar, Anayasa Mahkemesi, yasaların böyle kötüye kullanılmasına karşı emsal teşkil etme fırsat sunabilecek şekilde, mahkumiyete karşı yapılan itirazlardan hiçbirini kabul etmemiştir. AiHM ve Venedik Komisyonu, Türkiye'nin iftira yasalarını ifade özgürlüğü konusunda uluslararası standartları ihlal ettiği için eleştirmiştir⁵⁵.

13. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜ VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜ İHLAL EDEN AKADEMİK DAVALAR.

- 26 Kasım 2015 tarihinde İstanbul Cumhuriyet başsavcılığı'nın talebi üzerine **Cumhuriyet** Gazetesi editörü **Can Dündar** ve Ankara temsilcisi **Erdem Gül**, terör örgütü üyeliği, casusluk ve devlet sırlarını ifşa etme suçlamalarıyla hakim karşısına çıkartılmış ve soruşturma evresinde tutuklanmışlardır. **Dündar** ve **Gül** hakkında, Mayıs 2015'te yayınlanan bir makalede Türk Milli İstihbarat Teşkilatı'nın (MİT) Suriye'deki isyancılara silah verdiği iddialarıyla ilgili olarak soruşturma yürütülmüştür. Gazete, iddiayı desteklemek için bir video ve fotoğraf yayınlamıştır. İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi, 6 Mayıs 2016 tarihinde **Can Dündar**'ı 'devlet sırlarını elde etmek ve ifşa etmek' ve **Erdem Gül**'ü 'devlet sırlarını ifşa etmek' suçlarından mahkum etmiştir. Bu kişiler, sırasıyla beş yıl, 10 ay ve beş yıl hapis cezasına çarptırılmışlardır. 16 Temmuz 2018 tarihinde İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi, Erdem Gül'ün 'devlet sırlarını ifşa etmek' suçundan beraatine karar vermiştir. 'Terör örgütüne yardım' suçlamasıyla, MİT tır'ları hikayeleri üzerine başka bir davada yargılanmaya devam etmiştir. İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi, 15 Mayıs 2019 tarihinde, zamanaşımına ilişkin Basın Kanununda öngörülen 4 aylık sürenin ardından açıldığı gerekçesiyle Erdem Gül'ün davasını reddetmiştir.
- En eski ve hala çözülmemiş davalardan biri, Zaman gazetesinin 47 eski yöneticisi ve köşe yazarı için İstanbul Savcısı tarafından verilen tutuklama emirleridir. Sözde Gülenist bir gazete olan Zaman, Temmuz 2016'da kapatılmış ve Eylül 2017'de yargılama başlamış olup, ancak gazetecilerin davasının Zaman'da yer alan medya çalışanlarından ve iş adamlarından ayrılmasıyla dava ikiye bölünmüştür. 6 Temmuz 2018'de altı gazeteci 'silahlı [terör] örgütüne üye olmaktan' suçlu bulundu. **Ali Bulaç, Şahin Alpay ve Ahmet Turan Alkan** 8 yıl 9 ay hapis cezasına çarptırıldı; **Mümtaz'er Türköne ve Mustafa Ünal** 10 yıl 6 ay, **İbrahim Karayeğen** ise 9 yıl hapis cezasına çarptırıldı.
- 31 Ekim 2016'da Türk polisi, Türkiye'nin en büyük laik, sol eğilimli, ve Türk Hükûmetine karşı geride kalan eleştirel seslerden biri olan **Cumhuriyet** gazetesinin en az 12 çalışanını gözaltına almıştır. Gözaltına alınan medya çalışanları, hükümetin başarısız darbe girişiminin arkasında olmakla suçladığı

⁵⁵ Türkiye'ye Ortak Uluslararası Basın Özgürlüğü Misyonu, Misyon Raporu, s.12.

Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ve "Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ)" olmak üzere iki terör örgütüne üye olmak ve bunlar adına suç işlemekle suçlanmışlardır. 21 Kasım 2019 tarihinde İstanbul 27. Ağır Ceza Mahkemesi, Türk Yargıtay'ı, Eylül 2019'da farklı bir suçtan yargılanması gerektiğini belirttiği **Ahmet Şık** haricindeki 12 sanığın beraatine karar verdiği kararını Eylül 2019'da açıklamış olmasına rağmen, 12 eski Cumhuriyet çalışanının (**Akın Atalay, Ahmet Şık, Aydın Engin, Bülent Utku, Güray Öz, Hakan Kara, Musa Kart, Hikmet Çetinkaya, Murat Sabuncu, Orhan Erinc, Mustafa Kemal Güngör ve Önder Çelik**) mahkûmiyetlerine karar vermiştir. Ağır Ceza Mahkemesi ayrıca, 12 sanık hakkındaki adli kontrolün devamına karar vererek, 13. sanık gazeteci **Kadri Gürsel**'in beraatine karar vermiştir.

- **Ahmet Şık**, darbe girişiminden önce, ağırlıklı olarak Gülen Hareketinin Türk Kurumlarına sızmasını kınadığı gazetecilik araştırma çalışmaları nedeniyle tutuklanmıştı (yukarıya bakınız). 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra, Türk Hükûmeti Gülen hareketi üyelerine karşı acımasız bir kampanya başlatmış ve Ahmet Şık 29 Aralık 2016'da gözaltına alınarak 2 Ocak 2017'ye kadar Metris Cezaevi'nde hücre hapsinde tutulmuştur. 9 Mart 2018 tarihinde itiraz üzerine serbest bırakılmıştır. Tutukluluğunun olası bir nedeni, iktidar partisi olan AKP üyelerinin karıştığı yolsuzluk davaları ile ilgili olarak yaptığı araştırmalardır. Kendisi daha sonra, 24 Haziran 2018'de HDP milletvekili seçilmiş, ancak bu yılın Nisan ayında HDP'den ayrılmıştır.
- Darbe girişiminin ardından RTÜK, 19 Temmuz'da olağanüstü bir toplantı düzenlemiş ve Gülen hareketi ile ilişkileri olduğu iddia edilen 24 TV kanalı ve radyo istasyonunun yayın lisansının iptal edilmesine karar vermiştir. Bu karar şu kuruluşlar ile ilgiliydi **STV, Samanyolu Haber, Samanyolu Haber Radyo, Can Erzincan TV, Kanal 124, Yumurcak TV, Hira TV, MC TV, Dünya TV, Kanal Türk, Bugün TV, Mehtap TV, Berfin FM, Kanal Türk Radyo, Burç FM, Samanyolu Haber Radyosu, Radyo Mehtap, Haber Radyo Ege, Dünya Radyo, Radyo Küre, Merkür TV, Esra Radyo, Tuna Shopping TV, ve Samanyolu Haber Radyo Anadolu.**
- İstanbul'daki bir mahkeme, 16 Ağustos 2016'da **Özgür Gündem** gazetesinin 'yasadışı terör örgütü adına propaganda' iddiasıyla kapatılmasına karar vermiştir. Yetkililer tarafından kapatılmasının duyurulmasından kısa bir süre sonra polis, gazetenin İstanbul'un Beyoğlu ilçesindeki ofisine baskın düzenlemiştir. Polis baskını sırasında, gazetenin genel yayın yönetmeni **Zana Kaya** ile gazeteciler **Günay Aksoy, Kemal Bozkurt, Reyhan Hacıoğlu, Önder Elaldı, Ender Önder, Sinan Balık, Fırat Yeşilçınar, İnan Kızılkaya, Özgür Paksoy, Zeki Erden, Elif Aydoğmuş, Bilir Kaya, Ersin Çaksu, Mesut Kaynar, Sevdije Gürbüz, Amine Demirkıran, Bayram Balcı, Burcu Özkaya, Yılmaz Bozkurt, Gülfem Karataş, Gökhan Çetin, Hüseyin Gündüz and Aslı Erdoğan** yetkililer tarafından sorgulanarak gözaltına alınmışlardır. 10 Kasım 2016 tarihinde İstanbul'daki bir savcı, **Özgür Gündem**'den dokuz gazeteci ve

yöneticiye ömür boyu hapis cezası istemiştir. Davanın tüm dokuz sanığı, yazar **Aslı Erdoğan**, dil bilimci **Necmiye Alpay**, gazeteciler **Ragıp Zarakolu**, **Bilge Contepe**, **Filiz Koçali**, genel yayın yönetmeni **Bilir Kaya**, gazetenin yayın hakları sahibi **Kemal Sancılı**, gazetenin Sorumlu Genel Yayın Yönetmeni **İnan Kızılkaya** ile avukat ve eski Genel Yayın Yönetmeni **Eren Keskin**, 'terör örgütüne üyelik', 'devletin bölünmez bütünlüğüne zarar verme', 'terör örgütünün propagandasını yapma' ve 'suç işlemek amacıyla örgüt kurma' suçlarıyla suçlanmışlardır.

- 29 Ekim 2016 Cumartesi günü, Türk Hükûmeti 15 Kürt yanlısı medyayı kapatan iki kararname (675 ve 676 sayılı kararnameler) yayınlamıştır. Daha doğrusu, 11 gazete, iki haber ajansı ve üç dergi tasfiye edilmiştir. Bunlar **Özgür Gündem**, **Azadiya Welat**, **Batman Çağdaş**, **Cizre Postası**, **Güney Express**, **İdil Haber**, **Kızıltepe'nin Sesi**, **Prestij Haber**, **Urfanatik and Yüksekova Haber**'di; Haber ajansları ise: **Dicle Haber Ajansı (DİHA)** ve **Jin Haber Ajansı**'ydı; Dergiler: **Tiroji**, **Özgürlük Dünyası** ile sanat ve kültür dergisi olan **Evrensel Kültür**'dü.
- 28 Şubat 2017 tarihinde Alman **Die Welt** gazetesinin muhabiri olan Türk-Alman gazeteci **Deniz Yücel**, "terör propagandası yapmak" ve "düşmanlığa kışkırtmak" suçlamasıyla tutuklanmıştır. 16 Şubat 2018 tarihinde serbest bırakılmış ve daha sonra savunma ifadesini bir Berlin mahkemesine vermesine izin verilmiştir. 6 Temmuz 2020 tarihinde İstanbul 32. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından "terör propagandası" suçundan 2 yıl, 9 ay ve 22 gün hapis cezası ile cezalandırılmıştır. 16 Temmuz 2019 tarihinde Ankara 3. Sulh Ceza hakimi Hasan Demirtaş, İnternet Kanunu'nun 8/A maddesi uyarınca, "ulusal güvenlik" gerekçesiyle, "**Bianet**" ve "**Gazete Fersude**" haber portalları da dahil olmak üzere, 136 internet kaynağına erişimin engellenmesine karar vermiştir. 15 web sitesinin yanı sıra Facebook, Instagram, Twitter, Youtube, Pinterest'te onlarca sosyal medya hesabı yasaklanmıştır. Kasım 2000'den bu yana yayın yapan "**Bianet**"te yer alan en az 200.000 habere erişim engeli getirilmiştir.
- Üç Alman gazeteci, basın akreditasyonlarının 2019 yılı için herhangi bir açıklama yapılmaksızın yenilenmemesi üzerine 10 Mart 2019 Pazar günü Türkiye'den ayrılmaya zorlanmışlardır. Tagesspiegel gazetesinde muhabir olan **Thomas Seibert**, ülkede uzun süredir kalmakta olan bir muhabirdi. **Jörg Brase**, kamu yayın kuruluşu ZDF'nin İstanbul ofisinin başındaydı. Üçüncü bir gazeteci olan **Halil Gülbeyaz**'ın, kamu yayın kuruluşu NDR ile birlikte akreditasyonunu reddedilmiş ve Türkiye'ye geri dönmesine izin verilmemiştir. 13 Mart 2019 tarihinde, 20 ifade özgürlüğü ve insan hakları örgütünün Türkiye'yi kararlarını kaldırmaya çağırmasının ardından **Brase'nin** akreditasyonu yenilenmiştir. 11 Haziran 2019 tarihinde tüm gazetecilerin akreditasyonları yenilenmiştir.

- 17 Ocak 2019 tarihinde, Hollanda finans Gazetesi het Financieel Dagblad Türkiye muhabiri gazeteci **Ans Boersma** Türkiye'den sınır dışı edilmiştir. **Ans Boersma**, yabancı bir muhabir olarak oturma iznini yenilemek için göç bürosuna yaptığı ziyaretin ardından bir gün önce Türk polisi tarafından yakalanmıştır. Tutuklanmasından dokuz gün önce, 2019 yılı için Türk makamlarından akreditasyon ve basın kartını almıştı. Ans Boersman, Bakırköy'deki bir polis bürosunda beş saatten fazla bir süre gözaltında tutulmuş ve daha sonra geceyi geçirdiği Atatürk Havalimanı yakınlarındaki başka bir polis karakoluna transfer edilmiştir. Polis, gazeteciye, herhangi bir resmi açıklama veya kanıt olmaksızın Türkiye'nin ulusal güvenliğine yönelik bir tehdit oluşturduğunu söylemiştir. Sınır dışı edildiğini doğrulayan herhangi bir yasal belge dahi kendisine verilmemiştir.
- Mart 2020'de OdaTV genel yayın yönetmeni Barış Pehlivan ve haber direktörü Barış Terkoğlu, "istihbarat hizmetleri yasasını ihlal" suçlamasıyla bir kez daha hapsedilmiştir. OdaTV, daha önce birçok yayın tarafından haber yapılan ve kimliği daha önce TBMM'de İyi Parti Milletvekili **Ümit Özdağ** tarafından açıklanmış olan bir MİT gizli servis üyesinin cenazesini haber yapmıştı. Mart ayı başında yapılan itiraz reddedilmiştir. Tutuklanmadan günler önce, cumhurbaşkanlığı uçağında OdaTV ile ilgili bir soru üzerine Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, "buradan savcılara suç duyurusunda bulunuyorum." demiştir. Söz konusu cenaze zaten birçok medya kuruluşu tarafından bildirilmiş ve hatta sosyal medyada canlı olarak yayınlanmıştı. OdaTV olayı bir hafta sonra haber yapmış ve sonrasında AKP hükûmetine yakın medya ağlarında çalışan bazı kamuoyunda bilinen kişilerin OdaTV'ye karşı sosyal medyada linç kampanyası başlatmıştır. Erdoğan'ın açıklamasının ardından sosyal medyada olumsuz bir kampanya yürütülmüş ve savcılar cenaze merasimi haberini OdaTV'ye karşı harekete geçmek için bahane olarak kullanmışlardır. Gerçek gerekçe ise başka bir şeydi: Barış Pehlivan ve Barış Terkoğlu, 2019 yılında Metastaz adlı bir kitap yayınlamışlardır. Kitap, devlet bürokrasisine yasadışı olarak sızan örgütler ve dini mezhepler sorununa ışık tutmaktaydı. Kitap, tahliye kararı vermesi için rüşvet verilen yolsuz hakimleri ve zengin iş adamlarının davalarını kapatan savcılarını konu ediniyordu. İki gazeteci yeni kitaplarını yayınlamak üzereydiler. Eğer hapsedilmemiş olsalardı, kitap Nisan ayı başlarında piyasaya çıkacaktı. Yeni kitaplarında, Maliye ve Hazine Bakanı ve Tayyip Erdoğan'ın damadı olan Berat Albayrak'a bağlı Pelikan ağını açıklayacaklardı. Kitaptaki odak noktalarından biri, Pelikan ağı ile irtibatlı yargı kadrolarının karar ve eylemleriydi. Kitap için yaptıkları araştırmalar sırasında Pehlivan ve Terkoğlu, bu tür davalarda yer alan kişilerle röportajlar yapmışlardı. Yani, Pelikan ağı ile bağlantılı kişiler böyle bir kitabın yayınlanacağını biliyorlardı. Barış Terkoğlu, savcının sözlü emriyle saat 4.00'te kapısını çalan polis tarafından tutuklanmıştır. Her ikisi de Temmuz 2020'de serbest bırakılmışlardır. 1 milyondan fazla günlük okuyucu ile Türkiye'nin en popüler haber sitelerinden biri olan OdaTV,

nihayetinde **Barış Terkoğlu** ve **Barış Pehlivan**'ın tutuklanmasının ardından İçişleri Bakanlığı'nın talebi üzerine engellenmiştir. Haber sitesi, daha sonra yedi kez farklı alan adları altında yayını sürdürmeye çalışmış, bunların her biri yasaklanmış, ancak sonunda faaliyetlerine yeni bir alan adı altında devam etmeyi başarmıştır. Nisan 2020'de, Covid-19 pandemisinin patlak vermesinin ardından, Türk makamlarının aşırı kalabalık hapisanelerdeki bir kısım tutuklunun serbest bırakılmasını planlaması nedeniyle, tutuklu gazetecilerin yakınları, yaşamlarından endişe duyarak, gazetecilerin serbest bırakılmaları için bir kampanya başlatmışlardır. Gazeteciler, öngörülen serbest bırakmanın kapsamında değillerdi.

14. SONUÇ VE SORULARIN CEVAPLARI.

14.1. TÜRKİYE BU AŞAMADA, İŞLEYEN BİR DEMOKRASİ'NİN STANDARTLARI İLE UYUM HALİNDE OLABİLMESİNİ SAĞLAYACAK, BASIN ÖZGÜRLÜĞÜNÜN VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN YETERLİ DERECEDE GÜVENCE ALTINA ALINDIĞI BİR ÜLKE OLARAK KABUL EDİLEBİLİR Mİ?

Bu soruyu cevaplamak için aşağıdaki unsurların dikkate alınması gerekmektedir.

1. AİHM, 2000 yılından bu yana, 154 kez Türkiye'yi AİHS'in 10. maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle mahkûm etmiştir. Bu önemli bir sayıdır.
2. Raporumuz, Cumhurbaşkanı veya devleti aşağılama ya da bunlara hakaret etme suçlarından dolayı çok sayıda kovuşturma ve ağır cezalar verildiğini göstermektedir. Ortak Uluslararası Basın Özgürlüğü Misyonu, Misyon Raporu, sadece 2014'ten 2017'ye kadar 12.300 vakadan bahsetmektedir. Bu durumun da gösterdiği üzere, bu açıkça AİHS'in 10. maddesindeki güvenceleri ihlal etmektedir.
3. Uzun süre tutuklu olarak tutulan veya hapis cezasına mahkûm edilen gazetecilerin sayısı, Türkiye'yi "dünyanın dört bir yanındaki gazetecilerin tartışmasız önde gelen hapisanelerinden" biri haline getirmekte olup insan hakları güvencelerine uygun değildir.
4. AİHM, soruşturma evresindeki tutuklamanın Türkiye'deki eleştirel sesleri susturmak için suistimal edildiğini açıkça belirtmiştir.
5. Yaklaşık 200 medya kuruluşunun kapatılması, 400.000'den fazla web sitesinin engellenmesi ve klasik radyo ve çevrimiçi yayıncılar için sıkı bir yetkilendirme sisteminin organize edilmesi, insan hakları ile, özellikle de AİHS'in 10. maddesi ile açıkça çelişmektedir.

Bu arka plan karşısında, Türkiye'nin halen basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğünün yeterli derecede güvence altına alındığı bir ülke olarak kabul edilemeyeceği sonucuna varılabilir. Türkiye, işleyen bir demokrasinin

standartlarına uygun hareket etmemektedir, çünkü etkili bir şekilde güvence altına alınmış bir basın özgürlüğü olmaksızın işleyen bir demokrasi mümkün değildir. Türkiye demokratik seçimler yapan bir ülkedir, ancak artık özgür basının olduğu bir ülke değildir. Tek başına seçimlerin yapıyor olması demokrasinin varlığını güvence altına almak için yeterli değildir.

14.2. TÜRK HÜKÛMETİNİN ALDIĞI KARARLAR (HALA DAHA) “ASKERİ DARBE” İLE BAĞLANTILI BİR TEPKİ OLARAK DEĞERLENDİRİLEBİLİR Mİ, YOKSA TÜRKİYE'DE HÜKÛMETİ ELEŞTİREN SESLERİ VE/VEYA ORGANİZASYONLARI “YOK ETMENİN” BİR YOLU OLARAK DEĞERLENDİRİLMESİ Mİ GEREKMEKTEDİR?

Başarısız *askeri darbe* girişimi ve terörle mücadele, Türk Hükûmetinin AİHM ve çeşitli uluslararası komisyonlar ve raportörler önünde sadece bir gerekçe olmuştur. Bu gerekçenin, bazıları bu raporda belgelenmiş olan Türk Hükûmeti tarafından işlenen tüm ihlaller için geçerli olamayacağı açıktır.

İkinci soru, ihlallerin içeriğinden Türk Hükûmetinin nihai stratejilerine/hedeflerine kadar çok daha ileri bir tartışmayı gerektirmektedir. İlk olarak, raporda verilen örnekler, baskının başarısız *askeri darbe* girişimi sonrasında başlamadığını göstermektedir. **Dink**'e karşı ve Cumhuriyet'e karşı yapılan işlemler, sadece bu iki isim bakımından, çok daha öncesinden başlamıştı. Ayrıca, çok sayıdaki gazeteci ve medya kuruluşunun hedef alınmasının zamanlaması (başarısız askeri darbe girişiminden sadece birkaç gün sonra), bu gazetecilerin başarısız darbeden çok önce Türk Hükûmetinin listesinde olduğunu göstermektedir. Bu nedenle başarısız askeri darbe, bu eskiden beri yapılmış olan planları uygulamak için mükemmel bir fırsat olmuştur.

Venedik Komisyonunun belirttiği gibi, hükûmetin niyeti bir terör tehdidine karşı tepki vermek veya yeni darbelerin ortaya çıkmasını önlemek ise, başka bir yöntem kullanılabilirdi. Medya kuruluşlarının kapatılması ve kamulaştırılması, yalnızca, Türk Hükûmeti tarafından eleştirel seslerin yok edilmesi ve basın ve ifade özgürlüğünün daha da sakat hale getirilmesi için bir strateji olarak görülebilir. Yukarıdaki bölümden hatırlanacak olursak, **Ahmet Şık**'ın durumu dikkate çekici bir örnektir. Kendisi, sadece, özünde Türk Hükûmetinin tartışmalı işlemlerini eleştiren gazetecilik faaliyetleri nedeniyle yıllarca hapse kalmıştır. Soruşturma evresinde tutukluluğun sürekli olarak kötüye kullanılmasının eleştirel sesler üzerinde “korkutucu bir etkisi” olduğu gerçeği, örneğin Altan davasında AİHM tarafından birkaç kez tekrarlanmıştır. Kavala kararı ile AİHM, bu bağlamda, daha da önemli bir konuyu gündeme getirmektedir. Mahkeme, Türk devletinin, kendisini eleştirenlerin özgürlüklerini ve haklarını sınırlamak suretiyle, gizli amaçlar doğrultusunda, soruşturma evresindeki tutukluluğu ve yargısal soruşturmayı suistimal ettiğini açıkça ortaya koymuştur (AİHS Madde 18) Özellikle, Mahkeme, “eldeki davada şikayet edilen önlemlerin, Sözleşmenin 18. maddesine aykırı şekilde, yani başvuranın susturulması yönünde gizli bir amaç

izlediğinin, makul bir şüphenin ötesinde tespit edildiğini" düşünmektedir. Bu durum, Türkiye'de hukukun üstünlüğü sorununun kötüleşmesine ilişkin açıkça alarm zilinın çalmasına yol açıyor. Bununla birlikte, Eylül 2020 itibariyle Kavala, AİHM'nin Türk makamlarına tutukluluğunun sona erdirilmesi çağrısına rağmen, maalesef hala hapiste tutulmaktadır.

Tüm bu unsurlar göz önüne alındığında, bu raporun nihai ancak talihsiz sonucu, Türk hükümeti tarafından işlenen basın özgürlüğü ihlallerinin artık "*askeri darbe*" ile bağlantılı veya siyasi şiddet ve terörizmle mücadele etmeyi amaçlayan bir tepki olarak kabul edilemeyeceğidir. Açık amaç, Türkiye'deki tüm eleştirel sesleri mümkün olduğunca susturmak olup, bu nedenle, soruşturma ve uzun süreli hapsedme, bu hedefe ulaşmak için sıklıkla kullanılan yöntemlerdir.

Ek 1

EK 1

ANKARA BAROSU BAŞKANI DR. METİN FEYZİOĞLU'NUN ANKARA BAROSU TARAFINDAN DÜZENLENEN “ULUSLARARASI HUKUK KONGRESİ, 2012” VESİLESİYLE YAPTIĞI AÇILIŞ KONUŞMASI

Ankara, 10 Ocak 2011

1- Askeri darbeler, Türk toplumuna çok büyük zarar vermiştir. Her seferinde, sivil toplum örgütleri ciddi yaralar almıştır. 1980 darbesinden sonra, siyasi partiler kapatılmış, toplumun zar zor biriktirdiği siyasi kültür bir anda silinmiştir. Siyasi partilerin dağıtılması, siyasi partilerin gençlik ve kadın örgütlerinin kaldırılması, devlet memurlarının, üniversite öğrencilerinin siyasi parti üyesi olmalarının yasaklanması tüm toplumu siyasetten uzaklaştırmıştır. Dahası, yeni yetişen nesillere siyasetin ve siyasi partilerin “topluma zararlı” oldukları öğretilmiştir. Öte yandan, derneklerin kurulması ve üyelik karmaşıktı, sendikal haklar kısıtlanmıştı, sendikalar tırpanlanmıştı, üniversiteler Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tarafından hükümete tabi kılınmıştı, yargı, Hâkim ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) tarafından hükümetin etkisine maruz bırakılmıştı. Bu itibarla, sivil toplum örgütlerinin bu kadar zayıflamış olduğu, üniversitelerin bastırıldığı ve bilimsel özerkliklerini yitirdiği, demokratik protestoların önce polis tarafından, sonra da yargı tarafından ağır bir şekilde cezalandırıldığı bu ülkede her 4 yılda bir seçim yapıldığı için demokratik bir sistemde yaşadığımızı inanma rüyasında değil miyiz?

2- Türkiye’de insanlar paranoya yaşıyor. Neredeyse herkes, simitçiler ve çaycılar bile izlenip izlenmediklerinden şüpheleniyor. Algılar en az gerçekler kadar önemlidir. Toplumda böyle bir algılama varsa, bunu değiştirme sorumluluğu siyasi iktidardadır. “Yargıya güvenelim” veya “Bu korkuları birileri maksatlı olarak yayıyor” şeklinde ifadelerle sorunun geçiştirilmesi ile topluma güven duygusu aşılanamaz. Resmi rakamlara göre, 70 binin üzerinde kişinin telefonu dinleniyor. Üç ay içerisinde herkesin yüz değişik kişiyle telefonda konuştuğunu varsayarsanız, buna göre üç ayda 7 milyon kişinin telefonu dinleniyor bu ülkede. Bu, bu ülkenin nüfusunun 1/7’sine eşit. Gayri resmi dinlemeleri hesaplama imkânı maalesef yok. En acısı, bir şekilde tehdit unsuru olarak görülen kişilere ait olduğu ileri sürülen özel görüşmeler ve görüntüler internette ya da basında dolaşıma çıkarıldığında, bunun normal kabul edilmesi. Topluma yol göstermesi, öncülük etmesi beklenen saygın kişiler dahi böyle bir kaydı kim, hangi hakla yaptı diye sormak yerine, “özel hayata saygımız sonsuz, ama...” diye devam eden ikiyüzlü cümleler kuruyor. Bu suç teşkil eden fiile suç ortağı olmaktır. Kimin kaydettiği belli olmayan, suç teşkil eden kasetlerin içeriğinin doğru olduğunun varsayılarak insanlar nasıl siyaseten linç edilebilir.

3- İddia ediyorum Türkiye'de tutuklamaların yüzde 99'u evrensel hukuk standartlarına aykırıdır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun yasal hükümlerine rağmen, tutuklama kararlarının hiçbirinde herhangi bir gerekçe belirtilmemekte, mahkeme kararında mevzuatın soyut hükümlerini yazmak suretiyle bundan kaçınılmaktadır. Peki, eğer kararda gerekçe yoksa, gözaltına alınan kişilerin neden tutuklandıklarını veya nasıl suçlu olmadıklarını ileri sürebileceklerini bana söyleyebilir misiniz? Maalesef, tutuklama, çoğu zaman, önceden karara bağlanmış keyfi bir cezanın infazı gibi uygulanmaktadır. Ne yazık ki, masumiyet karinesi Anayasada hoş bir melodi olmaya devam ediyor. Örneğin, toplumumuzda, bir yandan insanların suçsuz olduklarını ispat etmeleri bekleniyorken, diğer yandan birine 100 TL borçlusun dediğinde, iddia eden iddiasını ispatlasın denmektedir. Kişi özgürlüğünün ve kişinin temel haklarının değeri yok. Umarım "Ergenekon" diye anılan süreç bu bakımdan sosyal farkındalığa yol açar. Maalesef, Anadolu halkının yıllarca adliyelerde yaşadığı acılar, basın gündeminin en önemli maddesi haline gelmiş ve bu sürecin sonucunda, toplum, savunma hakkının, masumiyet karinesinin ve olumsuz örneklerle rağmen, tutuklamaların sadece tedbir olduğunun önemini öğrenmiş bulunmaktadır. Keşke bu öğrenme süreci olumlu, çağdaş, güzel örneklerle dayanabilseydi.

4- Günümüzde, Devlet Güvenlik Mahkemeleri Özel Yetkili Ağır Ceza Mahkemeleri adı altında işlev görmeye devam etmektedir. Mahkemede gerçek aranır, adalete ulaşılmaya çalışılır. Bir mahkeme, bir bireye karşı devleti korumak amaçlı kurulamaz. Devleti veya iktidarı korumak amaçlı kurulan mahkemeler, Ortaçağın engizisyon mahkemelerinin devamı niteliğindedir. Geldiğimiz noktada özel görevli savcılar ve mahkemeler, Anayasanın 148. maddesinde sayılan makamlardaki kişileri dahi, Yüce Divan veya Yargıtay Başsavcısı soruşturmasına dair açık hükümleri görmezden gelerek soruşturmaya, tutuklamaya başlamıştır. Gizlenmeye yönelik tüm çabalara rağmen, bu tür hukuka aykırılıkların son derece ciddi ve tehlikeli olduğu açıktır. Şimdi, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, tüm Bakanlar Kurulu Üyeleri, Danıştay ve Yargıtay'ın Başkan ve üyeleri, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkan ve üyeleri ve burada bahsedilen diğer tüm kişiler gibi Anayasanın 148. maddesinde belirtilen kişiler, özel yetkili ağır ceza mahkemeleri ve savcılar tarafından sorgulanabilir ve gözaltına alınabilirler. Bu, yasama, kolluk kuvvetleri ve adalet üzerinde 4. güç olarak "özel yetkili savcılar ve mahkemelerin bir kombinasyonu"nun tesis edilmesidir. Eğer 4. güç, bir ülkedeki basın ve medyadan başka bir güççe, bunun artık bir demokrasi olarak adlandırılması mümkün olmayıp, faşizm olarak adlandırılır.

5- Benim düşünceme göre, demokrasinin ilerisi gerisi olmaz. Az demokrasiden, çok demokrasiden söz edilmesi absürttür. Demokrasi ya vardır, ya da yoktur. Bugün yaşadığımız bir demokrasi illüzyonudur. Referandumda yargıyı şekillendiren hükümler bir *oldubitti* ile önümüze getirildi ve kabul edildi. Açıkçası, "evet" diyen veya

“hayır” diyen insanlar ne için oy kullandıklarının farkında değildi. Bununla birlikte, bu toplumun gelecek 100-150 yıllarını ve doğmamış çocuklarının geleceğini etkileyebilecek bu değişikliklerin anlamını insanlara tarafsız bir şekilde açıklamak hükümetin görevidir. Hükümet bu sınavda başarılı olamadı. Referandumun sonucundan bahsetmiyorum. Hükümetin demokrasinin temel ilkelerini yerine getirmediğini açıklamaya çalışıyorum.

6- Artık Türkiye'de basın özgürlüğümüz yok. Düşüncelerini ifade eden onlarca gazeteci, açık uçlu soruşturmalar kapsamında gözaltına alındı. Gazeteler, televizyonlar, radyolar kendi kendilerini sansürlemek zorunda kalıyorlar. Vergi denetimleri, ceza soruşturmaları ve sivil makamlar basın ve medyaya baskı uygulamaktadır. Ankara ve İstanbul'da çığıllıkları duyulmayan yerel basın ve medya şu ikisi arasında kalmıştır: “İtaat et ya da yok ol”. Aslında basın özgürlüğünün olmadığı bir ülkede ifade özgürlüğü de yoktur. Basın ve medya bize düşündüğümüz ve tartıştığımız verileri sağlamazsa, bizler nasıl düşünebiliriz? “İstikrar” olduğu söyleniyor. Düşünce özgürlüğünün olmadığı bir ülkede istikrar olabilir mi! Basın özgürlüğünün kaldırıldığı ve halkın hükümeti eleştirmekten korktuğu bir ülkede, insanlar kovulduklarında, aç kaldıklarında ve evsiz kaldıklarında veya haksız yere tutuklandıklarında istikrar olmadığını anlarlar. Ama o zaman çok geç olacak! Türkiye'de basın özgürlüğü olmadığına ikna olmadıysanız, Gazetecilerin Özgürlüğü Platformu'nun daveti üzerine Türkiye'ye gelen 8 uluslararası basın kuruluşunun direktörlerinin sözlerini dinlemenizi rica ediyorum. Söz konusu gazeteciler, “basın ve medya Türkiye'de hükümetin baskısı altında” diyor. Avrupa ve Amerika'nın olumlu ifadelerini kabul etmek ve eleştirilerini reddetmek veya görmezden gelmek adil değildir. Bu doğru değil. Anadolu halkı evrensel standartlarda demokrasiden yararlanmayı hak ediyor. Kimsenin bu hakkı bizden almaya hakkı yok.

7- Demokrasiyi korumak için orduya güvenmekten daha anlamsız ve çelişkili bir şey yoktur. Demokrasi, içinde demokrasi olmayan bir kuruma emanet edilemez. Akli başında hiç kimse, demokrasi adına darbe isteyen çelişkili bir düşünceyi kabul edemez. Demokrasinin koruyucusu sivil toplum örgütleri ve siyasi partilerdir. Öte yandan, sadece sarsmak, yıkmak ve ortadan kaldırmak için orduya saldırmak da mümkün değildir.. “Dokunulmazlara dokunduk” demek bir başarı olarak kabul edilemez. Önemli olan, gerekli olanlara dokunmaktır. Bugün Türkiye'de sivil toplum sessiz kalıyor, üniversiteler sessiz kalıyor ve susturuluyor. Basın susturuldu. Temyiz mahkemeleri de dâhil olmak üzere adalet, hükümetin etkisine maruz kalmaktadır. Bu nedenle siyaset, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve özgürlük için demokratik bir çözüm bularak bir ortak akla ulaşmalıdır. Bu noktada görev, öncelikle, Sayın Cumhurbaşkanı'na ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Sayın Başkanına düşer.

8- Asla ümitlerimizi yitirmedik. Umudunuzu kaybettiğinizde, dövüşmeyi bırakmalısınız. Her sabah yeni bir umutla uyanıyoruz ve önümüzdeki gün için heyecanlıyız. Biz Ankara Barosu olarak huzurluyuz, çünkü bu ülkenin insanları için, çocuklarımızın geleceği için, başta yönetim kurulu üyelerimizin her biri gerçek dostlarımız ve halka halka Ankara Barosuyla birlikte hareket eden milyonlarca Türk insanı, özgürlüğe susamış kitleler ile birlikte

mücadele ediyoruz. Asla ümitlerimizi yitirmedik. Biz Anadolu'nun her köşesindeydik. Bunlar protokol ziyaretleri değildi; biz her zaman halkın arasındayız. Bazıları buna “insanlara inmek” diyebilir. İnsanları tanıyorsanız, aşağı inmek yerine insanın seviyesine yükselmeye çalışın. Başkalarına önem vermiyorsanız ve insanlardan öğrenmeye açık değilseniz, lütfen topluma hizmet etmeye zahmet etmeyin. İnsanları seven ve hizmet etmek isteyen bir kişi, meslektaşları ve beraber çalıştıkları ile birlikte bir bütün olarak hedefe odaklanmış olmalıdır. Hedefe odaklanan kişi başarılı olur. Takım çalışması ve karşılıklı destek gereklidir. Birbirimizi aşağı çekmeye çalışırsak hiçbir yere ulaşamayız.

9- Yeni Anayasa için yapılan çalışmaları yakından takip ediyoruz. Aylar önce komisyonlarımızı kurduk, ancak değişim için istekli olan siyasi partilerin neyi değiştirmek istediklerini ve nasıl olacağını belirtmemeleri nedeniyle endişeliyiz. Anayasada herhangi bir değişiklik pazarlık gibi yapılamaz; (a) planları, (b) planları olmamalıdır. Bizim herkesten tam samimiyet bekleme hakkımız vardır.

10- Cumhurbaşkanlığı sistemi Türkiye için bir felakettir. Başkanlık sisteminin demokratik sonuçlarından yararlanan Amerika Birleşik Devletleri dışında hiçbir ülke yoktur. Bu sistem ABD dışındaki tüm ülkelerde diktatörlüklere yol açmıştır.

11- Son olarak, Avukatlık Kanunu değişikliği konusunun gündeme alınırken neden Hukuk Kongresi'ne dâhil edilmediği sorulabilir ve Ankara Barosu olarak çalışma ve çabalarımızın önemli ve etkili katkılara sahip olduğu açıktır. Kongremizin konusu "Hukukun Üstünlüğü ve Demokrasinin Hâkim Olduğu Devlet"tir. Olası temel amacı, avukatlar olmaksızın sessiz avukat modeli oluşturmak olan, avukatların ekonomik olarak bağımlı, yasal olarak zayıf ve fiili olarak etkisiz olduğu, avukat olmaksızın arabuluculuğun kadılık Müslüman yargıç) sisteminin yeni yüzü olarak kabul edildiği, benzer şekilde yabancı hukuk firması ortaklıklarının serbest faaliyetine izin vermek için çaba sarf edildiği, hukuk stajyerliğinin Adalet Bakanlığı gözetiminde düzenlendiği bir süreçte hukukun üstünlüğü ve demokrasiyi düşünmek mümkün mü?

Hukukun üstünlüğü ve demokrasi, avukatsız ve avukatların sistemden hariç tutulduğu bir hukuk/devlet/toplum düzeninde mevcut olamaz; böyle bir sistemde hâkim ve savcılar cüppeli bürokratlara dönüştürülecektir.

Bu bağlamda, her gün, her oturum ve “Hukukun Üstünlüğü ve Demokrasinin Hâkim Olduğu Devlet” başlıklı Hukuk Kongresi'nin her konuşması aslında savunuculuk ile ilgilidir. Belirli pozisyonlardaki insanlar bir avukat ve baronun işlevini fark ettikleri ve kabul ettikleri ve avukatlarla işbirliği yaptıkları sürece; ve bunlar, savunuculuk, hukukun üstünlüğü ve demokrasiden başka bir amaca hizmet etmedikleri sürece ve savunuculuğu ana hedef olarak ele alarak ve diğer avukatlarla el ele vererek hukukun üstünlüğü ve demokrasi için mücadele etmek için etkili bir yol seçmeye karar verirler.

Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kongresi'nin hem Türkiye'deki hem de dünyadaki tüm hukukçuların çıkarlarına en iyi şekilde hizmet edeceğini umuyor ve Kongremizi organize etmemizde bize destek veren tüm katılımcılara ve izleyicilere, aynı zamanda sponsor kuruluşlara, efsanevi başkanlar Av. Faruk Erem, Av. Eralp Özgen ve Av. Özdemir Özok'un çabalarıyla geliştirilen ve güçlendirilen Türkiye Barolar Birliği'nin kurumsal kişiliğine içtenlikle teşekkür etmek istiyorum.

Metin FEYZİOĞLU, Avukat

ANKARA BAROSU BAŞKANI

TURKIYE TRIBUNALI

Çünkü Sessiz Kalmak Temel İnsan Haklarının en Büyük Düşmanıdır.

INTERNATIONAL
OBSERVATORY
HUMAN RIGHTS

İşbirliğinde